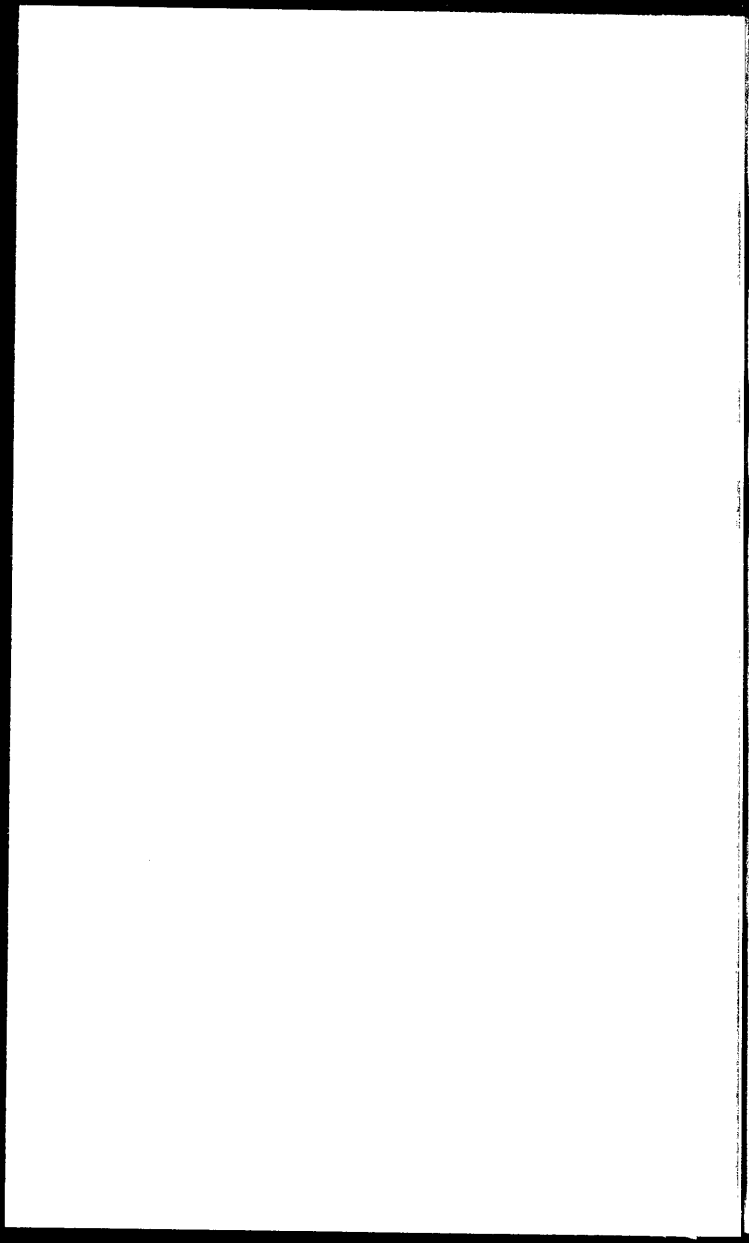

Boekbinderij Drukkerij
RUSTENBURG
Tel. 72 17 78 Amsterdam

01 1889 5549 UB AMSTERDAM

556 E 32

TAFEREEL

VAN DE

STAA'TKUNDIGE VERLICHTING

DER

NEDERLANDEREN.

III

VOORBERIGT.

Toen ik het vorenstaande Tafereel van de Staatkundige Verlichting der Nederlanden sloot, hield ik dezen mijnen arbeid voor geheel ten einde gebragt; niet omdat ik denzelfen beschouwde als voor geene voortzetting vatbaar, maar alleenlijk uit vreeze, dat eene zoodanige voortzetting ergernis mogt baren aan dezulken, (en deze maken verre weg de meerderheid uit van de beschaafde Nederlanders,) die onze Historie niet anders geleerd hebben, dan uit Schrijvers, der Aristokratische Faktie gunstig, ja nog daarenboven, alvorens zij aan het lezen gingen, rijkelijk met vooroordeelen, uit de verkeerde begrippen hunner Vaderen in hen overgevloed, te dezen opzichte bezet zijn geweest. — Bij een aandachtig nalezen echter van mijn Tafereel is het mij voorgekomen, dat ik hetzelfde nog wel een weinig verder zoude kunnen uitbreiden, zonder van de gevreesde

ergernis wezenlijk gevaar te loopen; en ik ga er derhalve, bij wijze van Aanhangsel, nog eenige bespiegelingen en opmerkingen aan toevoegen, in denzelfden geest, als het voorgaande, en met gelyke onzijdigheid, als ik meen daarbij in acht genomen te hebben. Misschien wel, dat zelfs het teruggehoudene Eerste Gedeelte, waarvan ik bij mijn vroeger Voorberigt gewag maakte, vervolgends mede in druk verschijne.

Vader WILLEMS dood bragt de Gewesten, welke hij een geruime tijd als Hooge Overigheid had bestuurd en nu weldra als Opperheer stond te regeren, in geen kleine verlegenheid. Het is waar, zij bevonden zich thands in eenen staat van verkwikkende kalmte, vergeleken met de gruweldagen, welke men beleefd had. De vijand had slechts weinige steden, onder de Unie of het gezag der Algemeene Staten begrepen, meer in zijn bezit, en zijne magt was verdeeld en aanmerkelijk verzwakt; doch zij overtrof nog verre die der Verbondene Gewesten, welke daarenboven niet eensgezind waren, noch over de wijze van 's Lands bestuur eenstemmig dachten. De verschillende inzichten evenwel, die men nopens de Oppermagt had, en de begrippen om dezelve te vereenigen met de onafhankelijkheid van den Staat, liepen grootstendeels hierin samen, dat men, onder plegtige bedingen en behoudens zekere vaste bepalingen, de Souvereiniteit eenen uitheemschen

6 STAATKUNDIGE VERLICHTING

Vorst behoorde op te dragen: want, meende men, een Vorst was voor 's Lands bescherming onontbeerlijk, en men konde niet wel als zoodanig eenen inboorling verkiezen; vermits, in de eerste plaats, niet één hunner vermogend en aanzienlijk genoeg geschat werd, om de heerschappij te aanvaarden en te handhaven, en, ten anderen, al wierden er schoon zoodanige gevonden, zij alle toch te dier stond, als éénlingen, onderdanen waren van de Staten, welke zich, ten deele in het algemeen, ten deele als afzonderlijke Gewesten, de uitoefening der Souvereiniteit hadden aangetrokken. Men moest dierhalve het oog wel elders heenen wenden.

Daar men intusschen in zulker voege over de algemeene beschikking der Gewesten stond te handelen en geen zin er in had, om de volle magt, aan WILLEM opgedragen, tot eenen van deszelfs zonen overtebrengen, wilde men nogthands den jeugdigen MAURITZ niet gants en al verstopen; weshalve men dien Prins, nu zeventien jaren oud, een deel der regering, vooreerst onder den naam van Hoofd van den Raad van Staten, in handen gaf.

Vonden wij bevorens veelvuldige gelegenheden, om op te merken, hoe onzeker men, gedurende WILLEMS leven, was, bij wien eigenlijk de Souvereiniteit berustende ware, bij hem, of bij de Staten, thands wordt het blijkbaar, dat de Prins, ook

ook naar de meening der Staten zelve, haar bezeten had: want bij het aanvaarden van dezelve zeggen zij uitdrukkelijk, dat zij *nu* de Hoogste Overigheid zijn, ten bewijze dat zij zulks bevoorens niet waren; weshalve de overdragt der Souvereiniteit aan den Prins, onder den naam van Graaflijkheid, of onder zoodanige andere benamingen, als men elders mogt hebben verkozen, eene bloote herssenschim zoude geweest zijn; vermits zij daardoor iets stonden te geven, hetwelk zij hier erkennen te dier tijd niet bezeten te hebben. — Doch wij zullen nog grootere tegenstrijdigheden ontmoeten, tegenstrijdigheden, welke een menschkundige PLUTARCHUS zelve niet zoude weten te vereffenen. — Beschouwen wij, om dit te klaarder in te zien, de zaken eens min of meer met een aristokratisch oog.

Hetgeen men onzen Landaart wel eens in het algemeen te last heeft gelegd, dat wij, namelijk, even min de slavernij dulden, als de vrijheid bewaren kunnen, mag men hier met volle regt op 's Lands Staten toepassen: onder deze verdere bijvoeging, dat hun de onderwerping nooit zoo hatelijk heeft geschenen, als hun de vrijheid lastig was. De vrijheid immers van een Staatsligchaam is die van niemand boven zich te hebben. — Men zoude dierhalve, de gezinningen der Regenten van oudsher kennende, het daarvoor moeten houden, dat zulk een vorm van bestuur hun

steeds de welgevalligste moest geweest zijn; en evenwel zien wij hen bij herhaling reikhalzen naar een bedwinger van hunnen aristokratischen wil, met welken zij niet alleen hun gezag, ja hunne magt wenschen te deelen, maar aan wien zij zelfs genegen zijn er het grootste gedeelte van afte staan. Het beleid van eenen DE WITT en dat van een zestal zijner vertrouwdste vrienden, is niet in staat geweest, om deze overhelling tot het éénhoofdige op den duur tegen te houden. — Minder evenwel is deze overhelling zichtbaar gedurende het tijdvak van zeventien honderd twaalf tot zeventien honderd zeven en veertig; doch ook toen bereidden zij zelve den ondergang van hunne magt, door haar liever te willen deelen met eenen Stadhouder, dan met het Volk, hetwelk zich al ligtelijk met den schijn zoude hebben vergenoegd, en zelfs dien schijn, vooral in dagen van vrede en van voorspoed, zich weldra weder zoude hebben laten ontnemen. — Van waar deze weêrspraak van der Regenten bekende heerschzucht tegen hunne handelingen?

WILLEMS dood was den Heeren Staten, niet-tegenstaande de groote verslagenheid deswege, geenszins onwelkom, in zoo verre zij door dezelve hunne eigen meesters wierden. De Algemeene Staten verhoovaardigden er zich dadelijk op. Holland wilde het wapen harer Graaflijkheid, hetgeen zij een dag vroeger geredelijk aan WILLEM, voor hem

hem en zijne erven, zoude hebben afgestaan, de lijkbaar van dien Vorst niet eens laten vergezellen. — WAGENAAR zegt zelfs zeer eigenaartig, vooral in zoo verre ook dit gezegde den doorgaanden geest zijner geschiedenis kennen doet, dat die van Holland bij 's Prinsen dood zich bedaarder hielden, dan men gedacht had. — En wat wonder? De Heeren immers hadden, in hunne wijze van denken, wel dubbele reden om bedaard te zijn, want zij vonden zich op eens ontheven van de verpligting, om den Vorst als Graaf te huldi- gen, en doorzagen terstond, dat zij de Souvereiniteit nu aan zich zelve behouden konden. — Welk eene groote winst! — De heiligschendende hand van BALTHAZAR GEERAARTS had hun alzo eene gewichtige dienst bewezen; het moordend ijzer, waar het hart van 's Lands Vader mede doorschoten werd, had tegelijk den lastigen band van een gescheurd, waarin hun hoogmoed reeds zoo lange had gekneld gegaan en welke voor altijd zoude zijn vastgeklonken geweest. De eerbied, aan WILLEM in de laatste tijden door hen bewezen, was reeds meer toe te schrijven geweest aan de langdurige gewoonte, dan dat zij nog uit het hart zoude zijn voortgekomen. Nu bestond er niemand meer van zulke begaafdheden, verdiensten en invloed, om wiens wille zij van de zoo geliefde Souvereiniteit behoeften aftezien; niemand, welken zij nog langer zoo zeer tot steun

en stut noodig hadden; en, in weêrwil van dit alles, doen zij eenen jongeling, wiens geheele ziel vervuld moest zijn met het denkbeeld zijner hooge geboorte, met de bewustheid van 's vaders onschatbare verdiensten, en met het gevoel van het geen hem door deszelfs ontijdige dood ontvallen was; eenen jongeling, die daarenboven reeds blijken had gegeven van een vast karakter en van een heldhaftige inborst, dadelijk optreden in eene plaats, van waar hij ligtelijk het oog naar veel hooger en stand kon, ja, in zijne omstandigheden, noodzakelijk opheffen moest.

Ofschoon dan het gezag, aan MAURITS opgedragen, in den aanvang zeer beperkt ware, moest het echter den zulken, die hem kenden, gelijk hij was, en die doorzichts genoeg bezaten, om den wezenlijken staat der zaken te doorgronden, niet moeilijk vallen vooruit te berekenen, dat deze jonge Vorst, al legde hij ook slechts middelmatige verdiensten aan den dag, eenmaal voor de vrijheid der Staten gevaarlijk zoude worden. — Wat mag dan wel de reden eener, zoo kwalijk beradene, verheffing geweest zijn? — Dankbaarheid? — Maar deze had, door het toelleggen van eene aanzienlijke jaarwedde, kunnen zijn betoond geweest, waaraan men daarenboven tot eigen veiligheid nog de voorwaarde zoude hebben kunnen verbinden, dat hij zijne woonplaats in zijne Duitsche bezittingen, voor 't minst buiten deze Landen, vestigen moest.

moest. Gaarne beken ik voor een gedrag, zoo lijnrecht strijdig met der Staten lust tot heerschen, geene aanneembare uitlegging te kunnen vinden, tenware men het zelve hadde toeteschrijven, eensdeels aan het geval, het welk misschien een voorstel, door dezen of genen warmen vriend van het Huis van Nassau tot MAURITS verheffing in het midden gebracht, zonder nadenken en bij overijling deed aannemen; andersdeels aan de nog voortdurende meening, dat een Staat, geheel zonder een Uitstekend Hoofd een wangedrocht ware.

Van den anderen kant nogthands waren de Staten, hoe zij voor het overige daar over denken mogten, nu, terwijl zij zich zelve eenmaal voor den waren Souverein gehouden hadden, omtrent hunne magt veel nijdiger, dan voorheen; waarvan men, onder anderen, een staal aantreft in het Berigtschrift, aan MAURITS, bij de opdracht van het Stadhouderschap gegeven. Hetzelve was zeer beperkt in vergelyking met hetgeen hij zich, door het krijgsvolk, vooral door eene trotsche en deldriftige Geestelykheid, welke een nieuw Pausdom in de Nederlandsche Kerk zocht in te voeren, krachtadig geruggesteund, in het vervolg heeft aangemigd. Wat meer is, de Staten behielden aan zich het regt, om dat Berigtschrift uitleggen, te vermeerderen, of te verminderen; een regt, het welk de nakomeling-schap,

schap, in sommige Gewesten, aan den Stadhouder, ten bewijze, dat men dezen, in zijne eigen zaak, meer dan zich zelve vertrouwde, ruimschoots overgelaten heeft.

Welk begrip ondertusschen de Staten zich te dier tijd, of wat later, aangaande de gronden der regering vormden, kan met genoegzame zekerheid uit openbare stukken worden opgemaakt; en zullen wij diensvolgens daartoe overgaan, na eerst den draad der Geschiedenis, voor zoo verre zij er onmiddelijk bij te pas komt, van verre gevolgd te hebben.

Onaangezien de meening, waarin de Staten stonden, dat de Souvereiniteit, na het afsterven van Prins WILLEM, hun geheel toebehoorde; onaangezien de middelen, welke men tegen de verdere uitbreiding van het gezag van MAURITS beraamde, werden eerlang de tijden zoo boos, dat men zich gedwongen geloofde, om van het zoete genot des Oppermagtigen Bestuurs af te zien. Uit het zelfde beginsel, waarom men gemeend had een Hoofd der Regering te moeten kiezen, vond men het in deze donkere dagen geraten met de Souvereiniteit over deze Landen bij andere Mogendheden te koop te loopen. Niet dan met de diepste smart doorleest een regtgeaart Vaderlander dit gedeelte van onze Gedenkschriften, welke de eeuwigdurende getuigen zijn van de schande, waarmede eene standvaste,
dap-

dappere, grootmoedige Natie, welke ter afschudding van een uitheemsch dwangjuk niets ontzien, niets te dierbaar geacht had, door de lafhartigheid van Staatsleden, die haar kwanswijs vertegenwoordigden, is overladen geworden. Wat toch kon er verachtelijker worden uitgedacht, dan dat men Afgevaardigden van een onafhankelijk Volk de pas zoo duur gekochte onafhankelijkheid, ter behoudenis van leven en goed, aan twee Koninklijke Hoven hoort veil geven? En het onstaatkundig weigeren van de Souvereiniteit door beide die gekroonde Hoofden en het daarop gevolgde geheel vrijvechten uit eigen vermogen en krachten, (immers de hulp van Engeland is ons meer belemmerende, dan voordeelig geweest,) kunnen de afschuwelijkheid dier vertooning wel een weinig verzachten en verminderen, nooit geheel uitwischen.

Met reden vraagt men dan, waarom toch eigenlijk 's Lands Staten tot eenen zoo moedeloozen, tot eenen, de Natie zoo zeer onteerenden, stap besloten? Welke bescherming zij bij eenen vreemden Heer zochten, zoo veel grooter, dan waartoe zij zelve het vermogen in zich hadden, om er de onafhankelijkheid voor ten prijs te geven? De oppervlakkige lezer der Geschiedenis zal hier geredelijk antwoorden: zij hadden of geld, of manschap noodig. Maar geld was bij die Moegdheden niet te bekomen, wel manschap; doch
deze

deze moest betaald worden, en had men daartoe geld, dan ook was dezelve te verkrijgen, zonder er de Souvereiniteit op toe te geven. Was daarentegen Frankrijk, zoo wel als Engeland, onvermogen, om tegen betaling volk te leveren, waarmede zouden zij dan die bescherming hebben verleend, welke men tot zoo duren prijs wilde koopen? Noodeloos dierhalve en laaghartig tevens was dit bedrijf der Staten, en veel verkieslijker ware het geweest, bijaldien alle krachten tot eigen verdediging in der daad hadden ontbroken, om, overeenkomstig het voorstel, door Vader WILLEM weleer gedaan, dijken en dammen door te steken en het onzalige Vaderland vaarwel te zeggen, ten einde aan gene zijde des wijden Oceaans de speer der vrijheid te gaan planten. — Wat de wezenlijke reden der weigering van Frankrijk en van Engeland geweest zij, doet voor het overige hier niets ter zaak: wij hebben daar over bevoorrens gesproken; misschien dat wij straks daar nogmaals een oogenblik bij stil staan: doch in allen gevalle is dit ontwijfelbaar, dat het aannemen der opdracht altijd uit zelfbelang, nooit uit eene grootmoedige deelneming in het lot der Nederlanden, zoude zijn voortgevloeid. — Prijelijk dan, roemrijk was het gedrag, door de stad Gouda te dezer gelegenheid gehouden; ja het moge geweest zijn uit bijzondere inzichten, of op aanporring van Prins MAURITS, gelijk sommigen

gen verzekeren, dat die stad zich tegen de overdracht dezer Landen verzette, nooit klonk in de Staatsvergadering een fierder taal, dan die hare Afgevaardigden bij dezen belangrijken wederstand deden hooren.

Hoe ongegrond het gevoelen der zulken geweest zij, die beweren, dat de Mogendheden ongenegen zouden zijn geweest, om der Nederlandsche Natie, zelfs voor geld, onderstand toeteschenken, zoo men de opdracht der Souvereiniteit niet met de bede om hulp verbond, blijkt duidelijk uit de weigering des Konings van Frankrijk. En waarom voor 't minst niet door middelen, van welke de gewone Staatkunde zich zoo vaak met goed gevolg bedient, naar deszelfs vermoedelijke gezinzing, vooraf onderzoek gedaan? Men hadde dan de afzending van een twintigtal Staatsleden, met veertien oorlogschepen, een zoo luisterrijk en zoo kostbaar Gezantschap, als immer gezien was, kunnen vermijden en tevens zich behoed hebben voor de oncer, welke noodwendig hen moest aankleven, die, na zoo loffelijk hunne grootsche onderneming te hebben aangevangen, hun werk zoo jammerhartig vervolgden.

Wat de meening van WAGENAAR betreft, dat ELIZABETH wezenlijk genegen zoude zijn geweest, om de haar gedane aanbieding te aanvaarden, doch dit niet zoo dadelijk doen durfde, om Koning FLIPS niet al te zeer te vertoornen, ook

ook dit gevoelen houd ik ten eenemale voor on-gegrond. Of was de dadelijke overzending van vier duizend krijgsknechten herwaarts niet voor dien Vorst een alreeds genoegzame grond van verbittering? Moest uit dien éénigen stap niet noodwendig, zoodra de omstandigheden den Spaanschen Monarch daartoe geschikt schenen, een openbare oorlog voortvloeien? En waarom zou eene ELIZABETH hem zoo zeer gevreesd hebben, daar zij in belcid tegen hem volkomen was op-gewassen en hem zelfs in wezenlijk vermogen overtrof? Wat ook konde hare verklaring, dat zij de oude verbonden, eer met het Volk, dan met den Vorst gesloten, nakwam, in het oog van FLIPS beteekenen? Deze toch wist zeer wel, dat het volk in Nederland nooit als een Staat-kundig ligchaam was erkend geweest, en er geene verbonden, meer met het volk dan met den Vorst aangegaan, in de Kancellarij van Engeland aanwezig waren. Al wat hij in deze verklaring der Koningin, die van de erkenning der volks-regten niet minder afkeerig was, dan hij zelve, belangrijks opmerken konde, was de onvoorzich-tigheid van, door zulk eene onderscheiding, ook aan hare eigene Natic een regt te hebben toege-kend, het welk zij bevorens openlijk wederspro-ken en zelfs door gewelddadige maatregelen on-derdrukt had.

. Van geen meerdere waarde schijnt mij te zijn,
wat

wat die zelfde WAGENAAR verder zegt, dat, namelijk, ELIZABETH onkundig was van de middelen, welke bij de Nederlanders, tot hunne bescherming, nog voor hande waren en zij zich daarom niet te diep in derzelve zaken dorst inlaten. Zij had er zich immers door de verleende hulp reeds geheel in gestoken. Zij waagde er een oorlog met Spanje aan. En kan met eenige redenen die onkunde verondersteld worden in eene zoo schrandere Vorstin, welker Rijk slechts door eene kleine Zee van dit Land was afgescheiden, welker onderdanen, van voor eeuwen her, met hetzelfde in veelvuldige staats- en handel-betrekkingen geleefd hadden? — Neen! zij kende dit alles zoo goed, misschien beter, dan de Nederlanders zelve, om dat zij het met een min vooroordeeld oog had kunnen beschouwen, bij een koelzinniger gemoed in overweging nemen. — Doch de gemelde Geschiedschrijver heeft zich waarschijnlijk laten misleiden door het zoogenaamde Berigtschrift, dat aan LEYCESTER door zijne Meesteresse zoude zijn gegeven geweest. HOOFT heeft hetzelfde in zijne Geschiedenissen ingevlochten en WAGENAAR is hem daarin gevolgd. Maar kan dat stuk wezenlijk als echt worden aangenomen? — « LEYCESTER, » (dus luidt het,) « had na te vorschen, wat bezettingen door de « Staten onderhouden wierden en hoe zij handelden met opzicht tot de zetting der munt,

« opdat de soldaat het geld niet te hoog mogt « behoeven te ontvangen. » Is het niet als of men hoorde spreken van een Land, aan gene zijde van den Evenaar gelegen? « Voorts moest « hij naarstelijk vernemen naar het vermogen der « Landen, alzoo Hare Majesteit genegen was, om « de heerschappij over dezelve te aanvaarden, « bijaldien zij met eigen middelen te beschermen « waren. » — Bewijst deze laatste, allenthalve geheel noodellooze, verklaring niet genoegzaam, dat zulk een geschrift geen echt Staatsstuk zijn kan? — Dat ELIZABETH een zoodanig voornemen haren lieveling, dat zij het aan haren Staats- of Kabinet-Raad geopenbaard had, was mogelijk; maar bespottelijk ware het geweest hetzelfde uit te drukken in een Berigtschrift, waarin zelfs de gewone form van zoodanige stukken het niet gedoogde: zoodat, ingevalle waarlijk het stuk, zoo als HOOFD het mededeelt, destijds bestaan heeft en ter kennis der Nederlandsche Regering gekomen is, een iegelijk, die in den gewonen loop van Staatsonderhandelingen slechts geen vreemdeling was, terstond moet hebben begrepen, dat zulk een Berigtschrift louter voor de leus opgesteld was, om de Nederlanders, wien men het op eene behendige wijze in handen gespeeld had, te misleiden; en dat de bedoeling der Koningin geene andere zijn konde, dan de omgekeerde van die, welke hare zoo ontijdige, onnoodige en ongepas-

paste verklaring volgens de letter te kennen gaf.

Maar op welke wijze is HOOFT er aan gekomen? Uit de berigten of het verslag onzer Gezanten in Engeland, zal men mij misschien ten antwoord geven. — Doch ik vraag dan andermaal, waar uit blijkt dit? Mijns wetens is daarvan nergens spoor of schaduw te vinden. En gesteld het ware zoo, dan moeten die Gezanten wel zeer kortzichtig zijn geweest, in zoo verre zij iets voor echt en welgemeend opnamen, hetgeen onmogelijk, volgens het hier boven betoogde, uit het Kabinet eener zoo schrandere Vorstin, als ELIZABETH, herkomstig zijn kon, of het moest misleiding ten doel hebben. — Doch het is waar: men moet op de snuggerheid van Gezanten niet al te vast bouwen. Men heeft, onder anderen, de Brieven van den Grave D'ESTRADES slechts te doorbladeren, om de duidelijkste bewijzen aan te treffen, hoe zulke Heeren zich niet zelden bij de neus laten omleiden en hunnen Meesteren, ten blijke van hunnen ijver en van hunne bekwaamheid, dikwijls zaken verhalen, welke hunne eigen lakeien zich schamen zouden te gelooven.

Wat de handeling van LEYCESTER in Nederland betreft, welke WAGENAAR wil doen gelden als een gevolg van het veronderstelde Berigtschift, dezelve bewijst in der daad niets meer, dan dat die Engelsman een woelzieke wargeest

was, zelve niet wetende, wat hij wilde, en nimmer doende, wat hij behoorde gedaan te hebben; één van die menschen, die hunne beuzelachtige begeerte, om genoemd te worden, voor gepaste eerezucht houden en, alleenlijk door veel te verrigten, goed meenen te doen. — Ware het ELIZABETHS voornemen geweest, iets meer in deze Gewesten uit te voeren, dan Spanje te belemmeren en te benadeelen, zij zoude geen man, in kriegsbeleid geheel onervaren, geen verwaanden Hoveling, maar wel eenen harer dapperste en doorslepenste kriegsbevelhebbers herwaart hebben gezonden; want met alle hare zwakheden voor die Heeren van haar Hof, welke in ligchamelijke schoonheid uitstaken, zij liet zich toch nooit daardoor verblinden omtrent derzelve geest, ziels- hoedanigheden, en verkregen kennis in de behandeling van Staatszaken. — Men moet de Geschiedenis lezen zonder vooroordeel. Men moet niet blijven hangen aan den grooten naam, welke eenen Schrijver, (te regt of ten onregte,) nagaat. Als zoodanig een, hij heete dan HOOFT, WAGENAAR, of anders, onwaarschijnlijkheden verhaalt, of dingen, welke zich zelve widerspreken, en welke hij, zich de moeite niet gegeven hebbende, om ze gezet te overwegen, nog daarenboven met armbartige redenen zoekt te staven en voor onbetwistbare waarheden te doen doorgaan, dan behoort het ons vrij te staan, zijne gezegden te

te logenstraffen, door het verkeerde zijner redekavelingen onbewimpeld aan te toonen. — Met één woord; ELIZABETH kon noch mogt, volgens hare grondbeginselen de heerschappij over deze Landen aanvaarden. Onze Voorvaders stonden, bij haar Hof, en ook bij haar, niet anders, dan als Rebellen, bekend. Zij ondersteunde hen, niet ten behoeve van het volk van Nederland, maar alleenlijk om FLIPS van Spanje afbreuk te doen. Dat harentwegen hier een willekeurig gezag werd uitgeoefend, was geen blijk altoos van haar verlangen naar de Souvereiniteit; het was blootelijk het bedrijf van LEYCESTER en zijne Engelsche krijgsbenden: en zoo dit al waarlijk uit haar mogt zijn gekomen en op hare bevelen aldus geschiedde, dan nog zoude het moeten beschouwd worden als een uitwerksel van haren vorstelijken hoogmoed en van de verachting, waarmede zij, van de hoogte haars troons, nederzag op muitemakers, welke zij, alleenlijk om haars zelfs wille, met haren bijstand vereerde. — Wanneer wij nu daarenboven nog zien, dat zij, van al het geen aan LEYCESTER, volgens het vermeende Berigtschrift, te onderzoeken bevolen was, volkomen onderrigt zijnde, niettemin nog geen bekwamen Krijgsoverste, geen grootere magt herwaart heeft gezonden, dan mogen wij, stelliger wijze, het besluit opmaken, dat het haar nooit in den zin is gekomen, om de Nederlanders

openlijk en bij vrijwillige opdracht als hare onderdanen aan te nemen.

Moeilijk inmiddels zoude het vallen met volkomene juistheid te bepalen, wat eigenlijk ELIZABETH in betrekking tot ons en welke de aart van haar gezag hier te Lande geweest zij, alsmede hoe zij zelve dit een en ander beschouwd hebbe. De opperheerschappij had zij glad afgeslagen; alleenlijk had zij zich laten overhalen, om een bepaald getal van knechten den verbonden Nederlanden als onderstand toe te schikken. Tot dus verre handelt zij als begunstigster, beschermster, of, zoo men wil, als bondgenoot. Dat men haar twee steden tot onderpand, voor de door haar uitgeschotene penningen, in handen stelde, is alleenlijk aan te merken als eene onedelmoedige voorzorg aan hare zijde en als nooddwang aan die der Staten; maar strekt tevens ten bewijze, dat zij in geenerlei zin Souvereine was; want van eigen Land komt het nemen van onderpand niet te pas. Het getroffen verdrag van bijstand brengt ook niets verders mede, dan zekere beschikking of inzage op het huishoudelijk bestuur der Staten; zekerlijk wel eene harde voorwaarde bij het verleenen van bepaalde hulp, doch die al weder geen Souverein gezag aanduidt.

De Vereenigde Staten ondertusschen begunstigten LEYCESTER, den Veldheer, door ELIZABETH over hare hulpbenden aangesteld, met de Landvoogdij

dij der Nederlanden, op gelijken voet, als dat aanbt onder Keizer KAREL was bezeten en uitgeoefend geweest; en van die tijd af krijgt de zaak een min of meer twijfelachtig aanzien; want met volkome-
ne zekerheid zoude men, in het afgetrokkene, niet wel kunnen bepalen, of LEYCESTER, die in dienst en eed van ELIZABETH stond, Landvoogd ware onder de Staten, dan wel onder zijne Koningin. Het is waar, twee jaren later, toen de Staten van Holland LEYCESTERS gezag moede waren, zeggen zij: « hem geen grooter
« gezag toe te schrijven, dan de Landvoogden,
« ten tijde van KAREL DEN VIJFDE wettelijk
« bezeten hadden, en dat zij verstonden zelve te
« mogen doen hetgeen op 's Keizers naam plag
« gedaan te worden: » doch het blijft niettemin onbeslisbaar, of zij van den beginne af aan in dat begrip gestaan hebben: want in eene taal te voeren, geheel afhankelijk van en geschikt naar de plaats hebbende omstandigheden, gaven de Staten van dit en van andere Gewesten eenen FERDINAND VAN ARRAGON of eenen LOD-
DEWIJK DEN ELFDE, dikwijls niets toc. — Hoe het zij, de verheffing van LEYCESTER tot Landvoogd had reeds aanleiding gegeven tot dien zonderlingen brief van ELIZABETH aan de Staten, waarin zij zich in dezer voege uitdrukt:
« dat, terwijl zij de Hooge Regering dezer Lan-
« den van de hand had geslagen, zij nu, door

« de aanstelling van haren Veldoverste tot Landvoogd, er werkelijk deel aan kreeg, hetgeen zij « volstrektelijk niet begeerde; » op welken brief het niet minder sluwe antwoord van de Staten volgde: « dat zij LEYCESTER wel boven anderen, niet boven hen zelve hadden gesteld. »

Men liet alzoo de zaak der Souvereiniteit, (dit bewijzen de aangehaalde brief en het daarop gegeven antwoord,) voor het oog der wereld liefst, als 't ware, onbeslist en in het midden blijven. Dat gene zelfs, wat de Staten omtrent hun oppergezag aanvoerden, was in der daad onwaar: want dat gezag was, zoowel in Staats- als in Krijgszaken (*), wezenlijk aan LEYCESTER afgestaan; uit welken hoofde ook door hem, als zoodanige magt bezittende en uitoefenende, de Stadhoudelijke Lastbrief aan MAURITS werd ter hand gesteld.

Maar hield men zich al indiervoege voor het oog van Europa en van het Nederlandsche Volk: — dat evenwel, naar de wezenlijke wederzijdsche begrippen, de Souvereiniteit aan ELIZABETH, ofschoon zij dezelve niet begeerde, (voor 't minst, van wege hare staatkundige denkbeelden, niet openlijk aanvaarden kon,) werkelijk was vervallen, blijkt genoegzaam hieruit: dat LEYCESTER, na zijne terugkomst in Engeland, door zijne Koningin ge-

(*) *Groot Pl. Boek IV, 81.*

gelast werd afstand te doen van het bewind over de Nederlanden en hetzelfde den Algemeenen Staten wederom op te dragen, hetgeen hij ook deed nog vóór het einde des jaars vijftienhonderd zeven en tagtig (*). De Staten immers ontvingen het bewind van LEYCESTER, in naam of op last van de Koningin; zij worden door ELIZABETH in hun gezag hersteld, en die last was niet gegeven als aan eenen onderdaan, welke de Souvereiniteit over eenig volk overweldigd had; want LEYCESTER had zich nooit doen gelden als Souverein, maar steeds gesproken en gehandeld als gelastigde; en ELIZABETH, haren Dienaar bevelende het bewind wederom te geven aan de Staten, geeft ondubbeltzinnig genoeg te kennen van meening te zijn, dat de Oppermagt, door dezen haren Dienaar uitgeoefend, haar toebehoorde en nooit anders, dan in hare plaats en in haren naam, door denzelfden was uitgeoefend geweest.

Maar ELIZABETH had het aanbod der Opperheerschappij afgewezen; zij kon dezelve, volgens hare begrippen van de betrekking tusschen Vorst en Onderdanen, niet aannemen: van waar dan, dat zij den naam dragen wilde van die Opperheerschappij door haren Gunsteling te hebben
doen

(*) *Groot Pl. Boek IV, 87.*

doen overweldigen, terwijl zij nogthands deze Staten zelve, aan welke die heerschappij toch ontweldigd was, niet voor wettige Gezagvoerders erkende en, niet dan schoorvoetende en eerst lang daarna, tot de erkenning van Nederlands onafhankelijkheid is toegetreden? — Om geene andere reden, dan vermits zij, zoomin als de Staten, den aart der Oppermagt kende en zich dwaaslijk voorstelde, dat dezelve voor verdeeling vatbaar ware. Dit wanbegrip, dat door de verwarring, van welke LEYCESTER de oorzaak was, ook bij de Algemeene Staten meer en meer werd versterkt, heeft hen, in deze en in volgende tijden, vervoerd tot stappen, welke regtdraads stredden met alle, toen zelfs reeds erkende en aangenomene, beginselen van gezonde Staatkunde.

Inmiddels hadden de Staten van Holland, nevens die van Zeeland, Prins MAURITS tot hunnen Stadhouder aangesteld: eene zonderlinge hoedanigheid voorwaar, de Stadhouder of Plaatsbkleeder te zijn van een persoon, die zelve aanwezig en werkzaam is! Die aanstelling evenwel heette te dier tijd eene Staatkundige uitvinding, een vernuftige kunstgreep. Men was, (dus spraken men,) wel in de noodzakelijkheid, om aan LEYCESTER de Algemeene Landvoogdij te geven; maar als MAURITS tegelijk gesteld wierd tusschen hem en de Staten, dan zouden deze niet zoo onmiddelijk onder LEYCESTERS gezag staan en
des

des Landvoogds magt zoude er van zelve door beperkt worden. — Welk een gebrek aan doorzicht! Het is naauwlijks te gelooven, dat een JOAN VAN OLDENBARNEVELD, toen Advokaat van Holland, in waarheid de uitvinder geweest zij van dezen, zoogenaamd, vernuftigen kunstgreep, van welken het nietige, uit den aart der zaak, terstond in het oog had moeten vallen, gelijk ook eene tweejarige ondervinding het geheel nuttelooze er van duidelijk heeft bewezen.

Maar nog meer! — Behalve het geheel ondoelmatige van zulk een maatregel, zettede men bovendien MAURITS daar mede op eene plaats, welke hij, (dit viel ligtelijk te berekenen,) niet weder zoude verlaten, al liepen de zaken ook zoo, dat men den bijstand van Engeland konde ontberen en zich gevolglijk van LEYCESTERS bewind ontslaan, terwijl, in dat geval, diezelfde plaats van een zoo veel te grooter, van een onberekenbaar belang worden moest. Latere dagen hebben ook doen zien, dat dit onberaden bedrijf het lijnregt tegenovergestelde van hetgeen men er mede bedoeld had, uitgewerkt en voor OLDENBARNEVELD zelve den weg naar het hofschaavot toebereid heeft. — Zoo worden heerschzucht en zelfbelang niet zelden in eigen strikken gevangen. — De Aristokratie, aan de eene zijde zich niet kunnende staande houden, zocht evenwel aan den anderen kant nog zoo veel vermogen te be-

waren, als de omstandigheden slechts gedoogden; doch zij miste niet alleen hierin haar doel, maar bragt bovendien zich zelve, zonder het te vermoeden, den doodelijksten slag toe.

MAURITS was dan nu bekleed met een gezag hetwelk hem van stonde aan veel invloed gaf, inzonderheid bij de twee vermogendste Gewesten, en, zoodra LEYCESTERS bewind een einde nam, hem tot den voornaamsten zegsman moest maken in alle aangelegenheden van het opkomend Gemeenebest.

De Opperheerschappij, van de handen van FLIPS in die van WILLEM gekomen, het zij van zelve en naar gronden van het Staatsregt, het zij uit kracht van de aanstelling als Hoogste Overigheid, was, naar de meening der Staten, bij de dood van den Prins op hen vervallen. Zij hadden, wel is waar, met dezelve bij dezen en genen als te koop gelooopen, doch daar alle aanbiedingen van dien aart van de hand waren geweest, was ook de zaak dezelfde gebleven: zij beschouwden zich dus weder als Souvereinen, ofschoon reeds toen de wezenlijkheid van het Oppergezag in die Gewesten, welke MAURITS tot Stadhouder hadden aangenomen, in deszelfs handen was, en hij het stond te doen gelden, zoodra de omstandigheden zulks voor hem noodzakelijk mogten maken.

Deze wezenlijkheid voldeed echter den vurigen
en

en eerzuchtigen Prins niet. Hij wenschte 's Lands Staten voor hem, uit eigen beweging, te zien verrigten, wat men weleer, door nood gedrongen, voor zijnen Vader had gedaan. Zijn ver- toog, hier toe strekkende, is zelfs vervat in be- woordingen, die anders met zijne fiere inborst weinig schijnen te stoken. Hij herinnert den Staten, wat hun nog wel levendig in het geheugen moest liggen: hoe verre het, namelijk, reeds was gevorderd geweest met de opdracht der Graaflijk- heid aan Prins WILLEM; en niet onduidelijk verlangt hij voor zich zelve iets dergelijks, om, *let wel!* zich te redden uit de schulden, waar- mede zijn Huis was belast geraakt. — Eene zon- derlinge drangreden voorwaar, om naar de Op- permogendheid te staan! Die reden kwam den Staten dan ook niet voor als voldoende, en MAURITS moest zich, wat den naam betreft, met dien van Stadhouder vergenoegen.

Als Opperheeren des Lands, waar voor zij zich zelve hielden, gaven de Staten van Holiand den Stadhouderlijken Lastbrief aan MAURITS, welke hem alleenlijk eene zoodanige magt verleende, als de Souverein aan zijnen Plaatsbekleeder gevoeglijk toevertrouwen kan. — Hij moest zorgen voor de hoogheid, voorregten en welvaart, alsmede voor de Godsdienst. Hij moest het regt doen uitoeffe- nen naar behooren; met Gecommitteerde Raden, hem toe te voegen, de Regeringen der Steden

ver-

verzetten, ambten vergeven, bij voorraad brieven van vergiffenis verleen. Hierbij werd hem het Kapitein-Admiraal- en Generaalschap opgedragen; terwijl 's Lands Staten zich het vermogen voorbehiielden, om dien Lastbrief te veranderen, te vermeerderen of te verminderen: welke voorbehouding alweder ten bewijze strekt van de onvastheid der staatkundige begrippen; want waren de Staten de Souverein en was de Stadhouder hun Ondergeschikte, hun Dienaar, dan kwam dezelve niet te pas, daar dit regt als dan in die wederkerige betrekking van zelve lag opgesloten; en was zij daarentegen noodig, dan behoorde men zich mede te hebben voorbehouden het regt, om, als zulks nuttig mogt worden geoordeeld, den Stadhouder af te zetten, of het geheele ambt te vernietigen.

Of zoodanig een Stadhouderschap voor Land en Volk wenschelijk, of het noodzakelijk ware, doet hier niets ter zaak; genoeg is het voor ons ontwerp, dat het onbestaanbaar was met de vermeende Souvereiniteit der Staten, en het daarenboven magten onder een mengt, welke, zal de Regcering geen gevaar loopen van in dwingelandij en willekeur te ontaarten, zorgvuldig behooren gescheiden te blijven.

In de eerste plaats immers wordt de Stadhouder gesteld aan het hoofd der Uitvoerende Magt, in zoo verre hij toeziet op het handhaven van

's Lands

's Lands hoogheid, voorregten en godsdienst, de ambten vergeeft en als Veldoverste het bevel voert over de krijgsmagt ter zee en te land. Ten anderen moest hij voorzitten bij Regtoefenende Kollegien, en als zoodanig werd hem de Regterlijke Magt, immers voor een aanzienlijk gedeelte, te aanzienlijker naar gelang zijn invloed op die Kollegien en op de personen, die dezelve samenstelden, grooter was, in handen gegeven. Ten derde hing de wetgeving, in zekeren zin, van hem af, om dat hem de bestelling was opgedragen der Stedelijke Regeringen, uit wier boezem die Vergadering werd samengesteld, welke de wetten maakte en uitvaardigde. Voegt men nu nog bij dit alles het regt van de uitvoering van vonnissen in het lijfstraffelijke op te schorten en vergiffenis te schenken van gepleegde misdaden, een der tederste en belangrijkste voorregten van de Oppermogendheid, dan wordt het blijkbaar, dat zulk een Stadhouder, schoon den naam van Souverein niet voerende, inderdaad wijduitgestrekter vermogen bezat, dan de Britsche Koningen, schoon voor Souvereinen erkend, naderhand, sedert WILLEM DEN DERDE en tot op deze stond toe, bezeten hebben.

De Stadhouderlijke waardigheid is dierhalve van den beginne af aan, en volgens dezen eersten en meest bepaalden Lastbrief, reeds in openlijke tegenspraak met de Souvereiniteit der Staten; wat

zou-

zoude zij dan wel daarna geworden zijn, nadat zij, eerst in den straks genoemden WILLEM DEN DERDE, vervolgens in WILLEM DEN VIERDE, en nu laatstelijk bij onze leeftijd in deszelfs Zoon en Opvolger nog veel grootere uitbreiding en nog oneindig meer vastheid heeft verkregen? Wat anders, dan, of de Souvereiniteit, of een Staatkundig wangedrocht, waarvan oude noch hedendaagsche geschiedenissen, vroegere noch latere volken, immer een evenbeeld gekend hebben.

Ondertusschen hebben de Staten zich zelve steeds de Souvereiniteit van den Lande genoemd, en de Stadhouders zijn inschikkelijk genoeg geweest, om hun dien grootschen titel te laten behouden. — Was dit waarlijk iets meer, dan een bloote titel, was het iets wezenlijks, dan hebben in sommige gedeelten van Nederland, behalve in Stadhouderlooze tijden, en, sedert WILLEM DEN VIERDE, in het geheele Land, eerst bij elk Gewest en dan nog voor de Generaliteit, twee Souvereinen bestaan, die naast of tegen elkander overgesteld zijn, vermits de een aan den anderen niet is onderworpen: of men heeft de Oppermagt willen verdeelen, hetgeen uit den aart onmogelijk is; weshalve in dat geval, bij ons geene Regering van regt, maar alleenlijk van daad aanwezig zoude zijn, welke aan den sterkste vervalt; hetwelk ook met de daad schijnt plaats gehad te hebben in

zoo vele onderlinge worstelingen tusschen de Aristokratie en het Stadhouderslijk gezag, als waar van 's Lands Gedenkrollen getuigenis dragen.

Het is sommigen in het hoofd gekomen, (of ten minste hebben de zulken, om, bij eene zoodanige verwarring van Staatkundige begrippen en vaststellingen, eenen aanneemlijken uitweg te vinden, getracht) den Stadhouder voor te stellen als den man van het Volk en, in zekeren zin, als de Gemeensmannen (Tribuni plebis) in het oude Rome. Gave de Hemel, dat deze voorstelling, zoowel naar regt, als met der daad, eenen wezenlijken grond hadde! Doch, wat het regt betreft, is er in de Lastbrieven of Aanstellingen der Stadhouders geen zweem zelfs van te vinden; en belangende de daad, is het er niet veel beter medegelegen. Dat WILLEM DE TWEDE, terwijl de Aristokratie den kam al hooger en hooger opstak, gezocht heeft haar te snuiken, is zeker; maar ten behoeve van wien? — Van het Volk en deszelfs oorspronkelijke regten? — ô Neen! — alleenlijk ter handhaving of vermeerdering van zijne eigene magt. — Dat WILLEM DE DERDE en WILLEM DE VIERDE hunne verheffing aan den ondraagbaren trots en Venetiaanschen willekeur der Aristokraten verschuldigd geweest zijn, is even ontwijfelbaar; maar heeft het Volk, ten aanzien der uitoefening van deszelfs onvervreemdbare regten, er wel iets wezenlijks bij ge-

13. STAATKUNDIGE VERLICHTING

wonnen? — Wat de laatstgemelde Stadhouder misschien zoude hebben uitgewerkt, bijaldien het der Voorzienigheid behaagd had hem ons nog eenige jaren langer té laten behouden, is eene vraag, met welke wij ons hier niet behoeven te bemoeien. — En wat hebben wij in onze dagen zien gebeuren? Waarschijnlijk is de tegenwoordige Heer Stadhouder, (en het oude Valkenhof zoude er misschien getuigenis van kunnen dragen,) de boosheid der Aristokratie jaren lang in eenen zeer hoogen graad ondervonden hebbende, wel van harte genegen geweest, om de zijde van het Volk te kiezen, maar onvoorziene omstandigheden hebben hem hierin verhinderd; en voor de burgerlijke vrijheid zijn dierhalve de gevolgen niet beter geweest, dan of hij in gemoede tegenovergestelde gevoelens hadde aangekleefd. — En wat zal, wat moet, bij de hedendaagsche meer heldere begrippen aangaande de ware grondslagen van gebied en gehoorzaamheid, bij de ontzettende gebeurtenissen, die in een naburig Land plaats vinden, hieruit vroeg of laat voortvloeien? — Doch ik zoude mij zoo van lieverlede in het wijde Rijk der gissingen gaan begeven en weldra mijn eigenlijk onderwerp uit het oog verliezen: keeren wij dierhalve tot hetzelfde terug!

's Lands Staten dan geloofden in MAURITS tijd vastelijk, dat, onaangezien de opdracht aan hem van zoo vele regten, wier wettig bezit den

den Souverein daarstelt en wier uitoefening, al geschiedt die ook bij insluiping en zonder den uitgedrukten wil des regtmatigen bezitters, den dadelijken Souverein kenmerkt, de oppermagt niettemin in haar geheel aan hen was verbleven. Zij zeggen dit met ronde woorden bij het breedvoerige stuk, in het welke zij de gronden openleggen, waarop, zoo zij meenden, hunne Provinciale Regering berustte: ik bedoel het Vertoog van Ridderschap, Edelen en Steden van Holland van den jare vijftienhonderd vijf en tagtig (*); welk Geschrift ons thands stuksgewijze staat te ontleden, opdat daaruit blijken moge, wat de staatkundige begrippen waren op het einde der Zestiende Eeuw, en om de gronden onzer zoogenaamde Oude Konstitutie te leeren kennen, vooral in hoeverre dezelve strookt met het oogmerk der burgerlijke vereeniging, met de lessen der rede en met de vorderingen en eigenschappen van eene zoodanige vrijheid, als onze meestgelezenen Geschiedschrijvers beweren, dat men te dier tijd voorstond.

« De Regering van Holland, met West-Fries-
 « land en Zeeland, had sedert aghonderd jaren
 « berust bij Graven en Gravinnen, aan welke
 « door de Ridderschap, Edelen en Steden, ver-
 « beel-

(*) *Groot Pl. Boek I. 39.*

« beeldende de Staten der gemelde Gewesten, de « Hooge Heerschappij wettelijk was opgedragen. » Aldus vaugen de Staten hun Vertoog aan met de bepaling, waar, volgens hun oordeel, de Souvereiniteit oorspronkelijk had gehuisvest, alvorens zij aan een enkelen Heer was opgedragen; wie die genen waren, die dezelve vertegenwoordigden of voorstelden, en wien dierhalve het regt toekwam, om haar aan een ander op te dragen: en als zij deze hunne stellingen zullen bewezen hebben, dan ook zal de wettigheid des Graaflijken Bewinds voor het oppervlakkigste oog zichtbaar zijn. — Doch, (het jammert mij het te moeten zeggen,) in de aangehaalde regels ontmoet men bijna zoo vele faalgrepn, als woorden. — Het is niet slechts eene verkeerde redekaveling, niet slechts eene ongegronde gevolgtrekking, het zijn geheel valsche stellingen, welke zij bevatten. Ik wil niet eens reppen van den historischen misslag in de opgave van de eerste instelling der Graaflijke Regering en van hare oudheid, door welke laatste hun eigen gezag, waarop dat der Graven moest berust hebben, grooteren luister scheen te verkrijgen: het zijn zaken van veel meer gewigts, waarop ik het oog heb.

De Staten, samengesteld uit Ridderschap, Ede-len en Steden, doen de regering voorkomen, als ware zij bij Vertegenwoordiging, hoedanig eene men wil, dat van ouds in dit Land zoude heb-
ben

ben plaats gehad. — Bevorens (*) hadden wij gelegenheid, om aan te merken, welke de oorsprong van den Adel en deszelfs gezag geweest zij. Wij hebben gezien, hoe in de woeste tijden van het Leenstelsel, naar den aart van hetzelfde, 's Lands Edelen de onderdanen en dikwijls tegelijk de openbare vijanden van den Graaf waren, en hoe deze, ofschoon verre boven hen verheven, hen echter doorgaands moest ontzien. Het is ons wijders gebleken, dat de Graaf zich zelve hield voor 's Lands natuurlijken Heer en zich als zoodanig gedroeg, uit kracht van het erfregt, voortgesproten uit de opdracht van Vorsten, die waanden het door den degen in wettigen eigendom bekomen te hebben. — Dit alles nu zoo zijnde, hebben zekerlijk in den beginne de Edelen het Land niet kunnen vertoonen, dewijl de Graaf en het Land één waren; weshalve er geene vertegenwoordiging in het geheel, en althands niet door Ondergeschikten, heeft kunnen plaats hebben. In het vervolg, toen de Edelen vermogender waren geworden, omdat de Graven zwakker werden, de hulp der Edelen meer behoeften, of zich soms afwezig bevonden, verkregen die voornaamste Dienaren van den Vorst uitgebreide bezittingen en, vermits zij zich meest ten platten lan-

(*) *Te weten in het Eerste Deel van dit Tafereel.*

lande ophielden en aldaar verre weg de aanzienlijkste waren, meenden zij, eerst tot 's Graven Raad en daarna tot de Landsvergaderingen toegelaten, het platte land, of wel deszelfs bewoners te mogen vertegenwoordigen: en deze aanneming, niet wedersproken zijnde, werd vervolgens, toen zij het lange en ongestoorde bezit voor zich begon te hebben, als een wettig, welverkregen regt beschouwd; terwijl hetzelfde nogthands, zoolang de bewoners van het platte land de uitoefening van hun aangeboren regt, om voor zich zelve te spreken, aan de Edelen niet hadden opgedragen, niets anders was, dan overweldiging. — Van dezen aart dan was de Vertegenwoordiging der Edelen, op grond van welke, zoo als de Staten zeggen, die Edelen de oppermagt *wettelijk* aan den Graaf hadden opgedragen. — Zien wij nu verder, hoe het met de vertegenwoordiging der Steden gelgen zij.

Van den oorsprong der Steden en op welke wijze zij van langzamerhand in aanzien en vermogen zijn geklommen, hebben wij almede elders (*) breedvoerig behandeld. Nooit hebben zij het Land, gezamenlijk met de Edelen, op een wettigen voet vertegenwoordigd. Voor het woord *Staten* gold, in oudere tijden, dat van *Standen*
of

(*) In het straks gemelde *Eerste Deel*.

of *Stenden*; een woord, dat nog aanwezig en in sommige oorden, voor dat van het latere *Staten*, in gebruik gebleven is. — Twee Standen kende men, dien van Edelen en dien van Onedelen, het geen zoo veel beteekende als twee soorten van menschen. Werd nu de tweede door de eerste soort in het algemeen vertegenwoordigd, hoe kwam deze laatstgemelde aan dat regt? Vertegenwoordigden de Onedele Regenten der Steden derzelve overige Onedele Inwoners, deden zij dit dan alleen en op zich zelve, of wel in gemeenschap met de Edelen? En is het laatste waar, vertegenwoordigden zij dan ook, met en benevens dezelve, de bewoners van het platte Land?

Wat later zeggen de Staten zelve, verdeeld te zijn in Edelen en Steden, welke beide regeerden bij opdracht en bewilliging der Landzaten. Maar het platte land had zekerlijk zulk eene opdracht niet gedaan: weshalve men de bedoeling der Staten niet anders verstaan kan, dan van eene opdracht van het Ligchaam der Edelen aan hunne Afgevaardigden; in welken zin de Edelen alleen, doch de bewoners van het platte land in het geheel niet vertegenwoordigd, maar blotelijk geregeerd worden. — Ook steunt, zeggen de Staten wijders, dit regt der Edelen, behalve op derzelve afkomst, op het aanzien van derzelve Heerlijkheden, waarvan de meeste hoog, middelbaar,

en laag regtsgebied bezitten, zoodat natuurlijkerwijze de opgezetenen in die Heerlijkheden niet in de dadelijke vertegenwoordiging deelen konden en zich bij een Staat van ondergeschiktheid moesten te vrede houden.

Nagenoeg nu even zoo, als het met het vertegenwoordigen der Edelen staat, staat het ook met de Steden. In slechts weinige Steden is de aanstelling der Regering, nergens de afstelling van Regenten, die zich onaangenaam maken, aan de keuze en beschikking der Gemeente verbleven. Er is dierhalve in het Land geene wettelijke vertegenwoordiging aanwezig, dewijl noch bij de Edelen, noch bij de Regeringen der Steden een bijzondere of algemeene Lastbrief daartoe bestaat. Men kan gevolgljik het woord, door de Staten gebezigd, dat zoogenaamd *verbeelden, vertegenwoordigen, representeren*, niet anders opvatten; dan als of er stond *regeren, gebieden*.

Is er nu, zoo als blijkt, nooit eene wettige vertegenwoordiging geweest, dan ook vervalt het regt van opdracht: en hebben de Staten, zoo als zij, (doch tegen de waarheid aan,) vertellen, oorspronkelijk de oppermagt aan den Graaf opgedragen, dan was die daad onwettig; vermits zij iets zouden hebben weggeschonken, dat eens anders, te weten des Volks, eigendom was, zonder er door den eigenaar toe gemagtigd of gelast te zijn geworden. Het woord *wet* zelve, dat,

dat, in een gezonden zin, niets anders kan beteekenen, dan de uitdrukking van den wil der geheele Maatschappij, of van de zoodanigen, die gerechtigd zijn, om in haren naam te spreken, strijdt regelregt met eene opdracht, op loutere aanmatiging of overweldiging steunende.

Maar die vermeende opdracht der Graaflijkheid is op zich zelve reeds eene wonderspreuk. — De Staten zeggen wel vervolgens; dat de Graaf de oppermagt alleen bezat; doch daar zij die magt opdroegen, moeten zij zelve haar hebben bezeten bij elke nieuwe opdracht; want men kan niet geven, wat men niet heeft, en opdragen is geven, onder eene andere benaming; het is eene daad van wil; zoodat, ingevalle het hun eens niet hadde gelust de Graaflijkheid optedragen, dezelve aan hen zoude moeten zijn gebleven. — Maar waar toch hebben de Staten van Holland in de Geschiedenis immer een voorbeeld, den schijn zelfs maar van een bewijs aangetroffen, dat zij waarlijk zulk eene magt bezeten hebben? Elders zagen wij, hoe het bij de Landzaten wel als een gewichtig voorregt wierd beschouwd, dat de Vorsten eerst eed deden en zij zelve daarna hun trouwe zwoeren; doch wij zagen tevens, hoe weinig dit zoo hoog geschatte voorregt wezenlijk beteekende, daar zij toch altijd zweren moesten. — Bovendien zullen wij straks bevinden, dat de Staten zelve geloofden, dat hun nu eerst,

dierhalve niet voorheen, de Souvereiniteit toebehoorde. Of is hunne meening, dat zij dezelve nu bezaten, zoo als voorheen, bij elk openvallen van den Graaflijken Stoel: dan weder vergissen zij zich grovelijk, daar zij niet eens de voogdij hielden over de minderjarige zonen van den overleden Graaf, maar de Souvereiniteit, gedurende de minderjarigheid van den vermoedelijken opvolger, gesteld wierd in handen van eenen Ruwaart. — Beteekent dan nu hun *voorheen* hier het oogenblik van de opdracht, (en iets anders kan het niet wel beteekenen,) zoo oordeele men daaruit, op welke gronden hun vermeend bezit van de oppermagt berustende zij.

De Staten begaan hier dus, bij het onderhavige Stuk, een zwaren staat- en geschiedkundigen misslag, met te spreken van regt tot de Souvereiniteit, dat zij zouden bezitten, en der menigte voortehouden, dat dezelve door hen uitgeoefend is. Dit hun regt was nu niet beter bewezen, dan voorheen, toen het niet bestond, en op welk *voorheen* zij zich nogthands hier voornamelijk gronden. Zij gewagen voorts van Edelen en Steden, als uitbeeldende de Staten dezer Landen, ofschoon die dezelve in waarheid niet uitbeelden konden, dewijl zij er nooit last toe bekomen hadden en men niet bevoegd is, om iemand, tegen deszelfs wil, of zonder deszelfs toestemming, te vertegenwoordigen. Einde-

delijk, zij dragen de Souvereiniteit op, alhoewel zij dezelve nimmer gehad en bevorens zelfs niet eens gemeend hebben haar te bezitten; en zij zeggen nu deze zaak *wettelijk* te verrigten, terwijl zij dezelve evenwel doen tegen, of voor 't minst buiten den uitgedrukten wil van het Volk, dat alleen het vermogen had, om hun bedrijf te wettigen.

« De Vorsten, » leest men verder, « doorgaands
« vergezeld van eenen Raad van Edelen en In-
« boorlingen, hadden nooit oorlog aangegaan,
« vrede gemaakt, schattingen geheven, of iets
« anders, de gemeene zaak betreffende, verrigt,
« zonder bewilliging der Staten, wettelijk hiertoe
« beschreven, welke zij bovendien over 's Lands
« aangelegenheden altijd *gunstelijk* hoorden, hun
« goed geloof en goed bescheid gevende. Op de-
« zen grond was de regering der Grayen ten
« hoogsten top geklommen. Holland en Zee-
« land waren, gedurende agthonderd jaren, nooit
« overwonnen geweest. De Staten verschaften den
« Vorst de middelen, om ambtenaren te betalen.
« Zij bragten hem tot reden, als hij door kwaden
« raad misleid was, zelfs met het straffen zijner
« raadslieden. Zij gaven den minderjarigen, of
« krankzinnigen, Mombers of Voogden, kozen
« eenen Ruwaard bij verschillende gelegenheden,
« en aanvaardden, bij aflijvigheid van den Vorst,
« 's Lands Hooge Regering. »

Wat

Wat er van al dezen ophof wezenliks geweest zij, blijkt genoegzaam uit de Gedenkschriften van die dagen, en is reeds bij ons Eerste Deel duidelijk ten toon gesteld. Wij oordeelen het evenwel niet ongepast hier te herhalen, wat wij aldaar, in zekeren zin als besluit uit vroeger gelegde gronden, opteekenden; ik bedoel voornamelijk het navolgende. « « Van den anderen « « kant waren zij, » » (t. w. de Graven,) die « « zich door de omstandigheden hadden gedrongen gezien, om anderen in hun gezag te laten « « deelen, in verre na niet gezind, om de daar- « « uit ontstane Vergaderingen en Raden van « « Steden, wier aanzien, door de vereeniging « « met 's Lands Edelen op de zoogenaamde Dag- « « vaarten, zoo aanmerkelijk vergroot was, in- « « diervoege te beschouwen, als waren die bij- « « eenkomsten, of als behoorden zij te zijn Ver- « « gaderingen van de Vertegenwoordigers eens « « vrijen Volks, wiens regt op 's Lands Bestuur, « « of liever, wiens wezenlijke Oppermagt erkend « « en aan twijfel noch bedenking onderhevig « « was: maar bleven integendeel de Hollandsche « « Graven zich zelve altijd houden voor Heeren « « des Lands, zoo als zij het ook meermalen « « uitdrukkelijk hun eigendom noemden; terwijl « « zij de voorregten, door de Steden verkregen, voor niets meer wilden gerekend hebben, dan voor eene vereerende vergunning, « « om,

« « om, bij sommige zaken en voorvallen, den
« « Vorst van raad en inlichting te mogen die-
« « nen.

« « Uit zulk een oogpunt dan beschouwd, was,
« « door het toelaten van de Steden tot deelge-
« « nootschap aan het bestuur, 's Vorsten Raad
« « wel vergroot, maar zijne magt in geen
« « deele verminderd. Hij bleef, in zijne eigen
« « oogen, de éénige Opperheer, en de Dagvaar-
« « ten hadden niets anders te verrigten, dan, na
« « geraadpleegd te hebben over den staat des
« « Lands, deswege nederige voorstellen aan den
« « Vorst te doen, en voorts in overweging te
« « nemen de zoogenaamde Graaflijke Beden, of
« « liever, geldaspersingen, welke toch, hoe zij
« « ook waren en welke bedenkingen er aan-
« « vankelijk tegen wierden ingebracht, ten laat-
« « ste altijd hoofdzakelijk moesten ingewilligd
« « worden.

« « De zaak dierhalve van nabij en onbevoor-
« « oordeeld overwogen zijnde, bestond de we-
« « zenlijke winst bij het beroepen of instellen der
« « Dagvaarten blootelijk hierin: dat de Graaf nu
« « door den mond van de Afgevaardigden ter
« « Dagvaart kennis konde bekomen van de ellen-
« « de zijner onderdanen, waarvan het eeniger-
« « mate verzachten van dezelve somwijlen het
« « wenschelijk gevolg was. » »

Was

Wat nu de aangevoerde zinsnede uit het Ver-
toog nog meer in hiet bijzonder betreft, zoo ko-
men ons, onder meer andere, de navolgende op-
merkingen dadelijk voor den geest.

Dat de Graven, bij het aangaan van oorlog en
vrede, wezenlijk de Staten nu en dan gekend
hebben, is wel niet geheel te ontkennen; doch
wat beteekende dit zakelijk? Werd derzelver be-
williging ook vereischt, om den eenen te kunnen
aanvangen, de andere te mogen sluiten? Zekerlijk
niet. — Het Register van Holland van den jare
vijftien honderd vijf en veertig, bij voorbeeld,
zegt wél, dat KAREL DE VIJFDE de Staten
deed verzoeken, om de peis, op den agttienden
September met Frankrijk gesloten, te willen rati-
ficeren; doch er staat niet bij aangeteekend, dat
hij die vrede met derzelver bewilliging heeft aan-
gegaan; en in het Register van het jaar te voren
vindt men zelfs geen spoor, dat slechts een bloo-
te raadslag van de Staten zoude gevraagd zijn ge-
weest.

Maar ook al ware wezenlijk der Staten raadslag
van te voren ingenomen geweest, dan nog wierd
daardoor geen regt bewezen. Het ware dan te
beschouwen alleenlijk als eene inschikkelijkheid, of
liever, als een staatkundige kunstgreep van de
Graven, die, zonder bewilliging der Staten niet
volkomen meester zijnde van de beurs der onder-

zaten, het van hun belang oordeelden, om, zonder hunne magt in het geringste te verkleinen, de eigenliefde nu en dan te streelen van dezulken, wier medewerking zij somwijlen, in enkele gevallen, noodig hadden. — De uitdrukking zelve, bij het Vertoog gebezigd, dat de Vorsten, over 's Lands aangelegenheden de Staten *gunstig* hoorden, doet klaar genoeg zien, dat aan der Staten zijde geen regt bestond, om dit te vorderen. En als men nu verder de Geschiedenis raadpleegt, met opzicht tot het eigendunkelijke Bewind der Graven en der Staten gedurige volgzzaamheid, dan moet het zeggen, hier boven aangehaald, van namelijk de verdoolde Graven tot reden gebragt te hebben, ons niet ongelijk schijnen aan het gesnap van een jongeling, die, zoo éven het ouderlijk gezag of de voogdij ontwassen, voor zijne nog minderjarige medgezellen breed opsnijdt van de stukken, welke hij voorgeeft reeds gedurende zijne minderjarigheid te hebben durven bestaan.

Hier nu stappen de Staten bij hun Vertoog af van de opgave hunner magt onder het Graaflijk Bewind, om over te gaan tot de beschrijving van die, welke zij thands meenen te bezitten. Deze twee verschillende tijdperken koppelen zij echter samen door de voorstelling der reden, welke hen de wapenen had doen opvatten.

« FLIPS, de Staten door uitheemsch krijgsvolk
 « willende dwingen tot hetgeen men Staatswijze
 « schadelijk oordeelde, was, wat men er ook van
 « zeggen mogt, de éénige oorzaak van den oor-
 « log geweest. »

Bedroevend, vernederend is het voor den re-
 delijken mensch, eene zoo heerlijke zaak, als de
 verlossing van een volk uit de kluisters van de
 dwinglandij, met zulke ellendige redenen te hoo-
 ren verdedigen. Wat toch deed het aan de bil-
 lijkheid van 's Volks eischen, of FLIPS, dan wel
 de Nederlander zelve, de eerste, de éénige oor-
 zaak van den oorlog geweest ware? Wat deed
 het er toe, of het hem, al dan niet, moest wor-
 den geweten, dat de wapenen, tot slissing der ge-
 schillen, ter hand waren genomen? Wat, of hij,
 al dan niet, dwong tot hetgeen men Staatswijze
 afkeurde? — Men verkoos niet langer te staan
 onder den willekeur van den Spaanschen Monarch,
 en deze wil, door verre weg het grootste gedeel-
 te des Nederlandschen Volks zoo duchtig aan den
 dag gelegd, met zoo vele bloedige opofferingen
 en grootsche heldendaden onwraakbaar gestaafd
 en bezegeld, waar zich het algemeen belang
 haarblijkelyk bijvoegde, was allenthalve genoeg-
 zaam: deze, allesbeslissende reden behoefde gee-
 ne verdediging, geene versooning.

« Doch dit gezag der Staten, » (leest men ver-
 der,) « berustte niet in dertig of veertig perso-
 « nen,

« nen , welke ter Dagvaart verschenen , maar , ge-
 « lijk niemand ooit wettelijk regeert , dan bij op-
 « dragt en bewilliging der Landzaten , die zich
 « altijd voorzien hielden van middelen , om zich
 « te verzetten tegen de loze aanslagen der Groo-
 « ten , zoo waren hier de Landzaten , verdeeld in
 « twee Staten , de Edelen en de Steden. »

De Staten dan schijnen hier eene opperste , of grondmagt te erkennen , welke opdracht en bewilliging noodzakelijk is , om eene Regering wettig te doen zijn. Om voorts aan te duiden , waar die grondmagt huisvest , noemen zij als zoodanig de Landzaten. — Maar welke beteekenis hechten zij aan dat woord ? Baarblijkelyk zijn Landzaten zij , die in het Land gezeten zijn , die er hunne vaste woonstede hebben , en die gezamenlijk het Volk , de Natie uitmaken. Is dit nu wezenlijk de bedoeling der sprekeren ? Geenszins. Zij verstaan door dat woord niets anders , dan het Ligchaam der Edelen en de Vroedschappen der Steden. Dit blijkt , behalve uit den tekst van het onderhavige stuk , daarenboven nog uit het verbod , vroeger door hen uitgevaardigd , om de burgerijen in regeringszaken te kennen. — Alle de wezenlijke Landzaten moesten zich dus vergenoegen met aan hunne zoogenaamde Vertegenwoordigers , die zulks bij mangel van lastbrief wezenlijk niet waren , gehoorzaamheid te betoonen.

Wij zien alzoo , van de geboorte van ons Ge-

D

mee-

meenebest af aan , hier de Aristokratie , of Regering der Voornaamsten tot stand gebragt ; ofschoon door geene hoogere magt , d. i. door het Volk , goedgekeurd , aangenomen , opgedragen ; en gevolglijk , (hadden de Staten hier boven gezonde taal gesproken , volgens hunne eigen leer ,) onwettig . De vrijheid , waarom men vocht , welke men schier reeds in bezit meende te hebben , waarvan velen , het zij uit onverstand , het zij om bijzondere inzichten , een zoo grooten ophef hebben gemaakt , was dierhalve , voor 't minst in Holland , (in de overige Gewesten was het doorgaands niet veel beter er mede gesteld ,) het uitsluitend erfdeel geworden van een duizendtal Landzaten , terwijl alle de overige tot de gevestigde Regering in dezelfde , ja in nog min gunstige , betrekking bleven staan , dan bevorens tot het Graaflijk Bewind ; want de wettelijke Regering der Staten berustte niet op eene opdracht van het Volk , maar alleen op hunne eigen Wet , d. i. op den wil van een zeker getal van Edelen en Regenten , die ter Dagvaart , als Ridderschap of Edelen , en voorts door hunne Stedelijke Afgevaardigden , konden instemmen met , of zich verzetten tegen de aldaar in beraad gebragte voorstellen , doch tegen wier uitspraken en besluiten de overige ingezetenen zich op geenerlei wijze konden verzetten , zonder voor muitelingen verklaard en als zoodanig gestraft te worden .

« De Edelen , gehouden voor een Lid van den
« Staat , ten aanzien van hunne afkomst en heer-
« lijkheden , meest alle voorzien van Hoog , Mid-
« delbaar en Laag Regtsgebied , raadslaagden on-
« derling op 's Lands zaken , en bragten , nevens
« de Gemagtigden der Steden , hun gevoelen ter
« Dagvaart uit. De Steden hadden ten naaste bij
« eenerlei regering , te weten een Vroedschap van
« veertig , zeven en dertig , agt en twintig , vier
« en twintig , of twintig personen , uit de aanzien-
« lijksten der Burgerij gekozen , en dienende , zoo
« lang hun leven of poorterschap duurde. Deze
« Kollegien waren zoo oud , als de Steden zelve ,
« ten minste men vond geen geheugen van der-
« zelve begin. Aan hun stond het stemmen en
« besluiten op zaken , welke het Land of de Stad
« in het algemeen aangingen. De opengevallene
« plaatsen werden door de overgeblevene Leden
« vervuld. De Vroedschappen verkozen de jaar-
« lijksche Magistraten , te weten vier , drie , of
« twee Burgemeesters , en zeven , of meer , Sche-
« pens. Sommige Steden hadden eene volko-
« men onbelemmerde keuze , maar andere al-
« leen de benoeming van een dubbel getal , waar-
« uit de Stedehouder der Hooge Overigheid de
« verkiezing deed. De burgerlijke Regering was
« Burgemeesteren , de regtspraak Schepenen aan-
« bevolen. Voorts stelde de Graaf van ouds
« eenen Hoofdofficier in elke stad aan , om uit

« 's Graven naam regt te vorderen. De Vroed-
 « schappen, gevoegd bij de Vergadering der Ede-
 « len, verbeeldden het gantsche Ligchaam der
 « Landzaten; doch als zij de regering der Steden
 « niet konden laten drijven, werden hun de
 « hoofdpunten, welke ter gemeene Dagvaart ston-
 « den verhandeld te worden, schriftelijk bekend
 « gemaakt, met verzoek, dat zij daar op Gemag-
 « tigten, behoorlijk gelast, ter Dagvaart wilden
 « zenden. De Edelen verschenen dan in behoor-
 « lijken getale, en uit elke stad één Burgemeester
 « en eenigen van de Vroedschap. Deze Gemag-
 « tigten verbeeldden dan, uit kracht van de last,
 « hun medegegeven, 's Lands Staten, en het was
 « niet te vermoeden, dat iemand in deze kom-
 « merlijke tijd gaarne zulk een last zoude aanvaar-
 « den. (*) Ook waren de Gemagtigden gehouden,
 « om, bij hunne wederkomst, hunnen Lastgeve-
 « ren getrouw verslag te doen. »

De Staten dan ontwikkelen hier, vooreerst de
 gronden, waarop zij, met uitsluiting van ande-
 ren, tot 's Lands Regering moesten gerechtigd zijn.
 Het was hun niet genoeg eene valsche stelling als
 waar-

(*) Dit herinnert ons aan de taal van NAPOLEON.
 Telkens als hij eenen zijner Broederen een Koninkrijk
 schonk, heette het, dat deze zich opofferde voor de
 Natie, welke hij ging regeren. — Welk eene opoffering!

waarheid aan te nemen, zij zoeken dezelve ook voor anderen aanneemlijk te maken. — Het regt der Edelen steunde op hunne geboorte, zoo dat de ongelijkheid, met welke de vrijheid onbestaanbaar is, als een grondbeginsel van Staat wierd vastgesteld. — Op gelijke wijze werden in de Steden, niet de vroomste, niet de verstandigste, niet de vaderlandlievendste, in één woord, niet de verdienstelijkste mannen, maar alleen de aanzienlijkste tot de regering gekozen. — Voorts hadden de Edelen Hoog, Middelbaar en Laag Regtsgebied in hunne Heerlijkheden: en zulk een gedrochtelijk regt, een rampzalig overblijfsel van de Leenregering, zulk een gebied, al mede met de vrijheid onbestaanbaar, was, in der Staten oog, juist een der bestgegronde tijtels, om een volk te vertegenwoordigen, dat men evenwel nog vrij durfde noemen. — De Staten ondertusschen laten het onbeslist, of de twee hoedanigheden, die, namelijk, van eene Heerlijkheid te bezitten, en die van uit edel bloed te zijn geboren, zich in eenen Volksvertegenwoordiger vereenigen moesten, dan wel of ééne derzelve daartoe genoegzaam ware. — Doch wat doet het er ook toe, hoe men 't neme? Zulk een Vertegenwoordiger was altijd een onding, een staatkundig wangedrocht.

« De Steden, » (zeide men verder,) hadden eenerlei Regering met de Edelen. » — Ik echter voor mij

kan er geene andere eenzelligheid in bespeuren , dan alleen de onwettigheid van beide , als zijde , de eene , zoo min als de andere , gegrond op den uitgedrukten wil des Volks , en beide blijvende regeren , wie en wat er ook in aan het Volk on-aangenaam zijn mogt.

Wat de hooge oudheid der Kollegien betreft , een iegelijk , die slechts in de Geschiedenis geen vreemde is , weet , dat dit niet met de waarheid overeenstemt. Zulk een grootspraak in der Staten mond is nogthands minder gevaarlijk , dan hunne valsche redekavelingen ; minder te verafschuwen , dan de magt , welke zij aan die Kollegien toeschrijven , om zelve hunne Leden aan te stellen en deze aan die Kollegien alleen verantwoordelijk te maken ; want daardoor vestigden zij eene Volstrekte Aristokratie.

In de voorstelling van de wijze der beschrijving ter Dagvaart leggen al verder de Staten aan den dag , hoe zij , (bij gebrek van een welgeregelde invloed van het volk , van waar alleen een onbepaalde last kan voortvloeien , en door beschroomdheid van den Afgevaardigden te veel de vrije hand te laten ,) de langwijligheid der raadplegingen , dat hoofdgebrek van Neêrlands Staatsvorm , als iets onvermijdelijks beschouwen.

Wonderbaarlijk , (kluchtig hadde ik schier gezegd ,) is het inmiddels te zien , hoe de Staten , bij deze hunne eerste Geloofsbelijdenis , bij deze

eerste openlegging hinner leer in zaken van Staat en Regering, den volke nooit genoeg meenen te kunnen voorhouden, dat zij waarlijk 's Lands Staten zijn, of voor 't minst die verbeelden, alsmede hoe zonderling zij hierin te werk gaan. — Eerst zijn zij de Staten, omdat zij de Staten uitbeelden, en zij leiden hier uit de gevolgtrekking af, dat de Oppermagt, welke zij bevorens niet hadden, een bewijs is, dat zij dezelve nu bezitten. Vervolgens laten zij die Oppermagt, van welke de Graaf is vervallen verklaard, aan zich zelve, als Staten, bedektelijk overgaan. — Hierop weder hebben zij de Oppermagt in hun bezit, dewijl zij Staten de twee Standen, Edelen en Steden, uitbeelden. — Nog al verder verbeelden zij de Staten, als gelast door die Ligchamen, uit welke zij zijn afgezonden, waarbij zij eindelijk nogmaals zeggen, dat niet de Afgevaardigden, maar wel derzelve Lastgevers de wezenlijke Staten zijn. — Eensdeels houden zij hier over zoo vele redenen, om het gezag en het aanzien der Regenten een iegelijk in het oog te doen vallen; andersdeels voegen zij de laatstgemelde onderscheiding, van de Staten te verbeelden en wezenlijk de Staten te zijn, er aan toe, om het Volk te mompen en het zand in de oogen te strooien, in zoo verre daarin eene erkenenis scheen opgesloten te liggen, dat de vergaderde Leden van Staat niet 's Lands Opperheeren wa-

ren, maar dat de oppermagt inderdaad elders t'huis behoorde. Doch deze, niet onvernuftige, kunstgreep was toch nog niet kunstig genoeg, om den aandachtigen en oordeelkundigen beschouwer geheel te misleiden; want zulk een moest dadelijk inzien, dat dezelve voor de volksvrijheid van geene de minste waarde was, dewijl toch alles, in de wezenlijkheid der zaak, weder t'huis kwam bij de Aristokratie en zich bepaalde tot het klein getal aanzienlijken, welke men bij uitsluiting bevoegd rekende, om voor het geheele volk te stemmen.

« Dit was de grondslag van 's Lands Regering, « van welke men zelfs aan vele kleine Steden deel « had gegeven en den Leden toegelaten, om ter « Dagvaart te verschijnen met zoo vele personen, « als zij goedgevonden, mits dezelve bij geene pri- « vilegien wierden uitgesloten, »

De Kleine Steden waren van ouds gewoon mede ter Dagvaart te trekken, om in de Graaflijke Beden te bewilligen. Voorheen heette dit geenszins regt, maar louter inschikkelijkheid. In het jaar vijftien honderd twee en veertig zien wij de Landvoogdesse MARIA derzelver Afgevaardigden de Vergadering der Staten ontzeggen, zonder dat zij iets te hunner verdediging durfden bijbrengen: alleenlijk voer de toenmalige Lands Advokaat VAN DER GOES daartegen in: dat zij, die voorheen op alle Beden beschreven waren, wel-
ligt

ligt nu ook zouden gekomen zijn, om, gelijk de Groote Steden, *kwijtschelding te verzoeken*.

Het deelgenootschap, in de Regering dat nu aan de Kleine Steden werd geschonken, kwam dierhalve niet hervoort uit Privilegien, gelijk bij de Groote Steden: het was een gunst, verleend uit de volheid dier magt, welke de Staten beweerden, na de afzwering van FLIPS op hen te zijn vervallen. De Staten, d. i. tien Edelen, en de Vroedschappen der Groote Steden, zich inbeeldende met volkomen regt de Souvereiniteit te bezitten, gaven, uit kracht van dat vermeende regt, deel aan dezelve ook aan anderen, zonder eenige reden bij te brengen, waarom zij het getal der reeds aanwezige zoogenaamde Volksvertegenwoordigers, met anderen van gelijken stempel, vergrootteden: en daar zij het niet eens noodig geacht, of wel zich onvermogend bevonden hadden, om den wezenlijken overgang der Souvereiniteit, van den Graaf op hen zelve, met goede bewijzen aan te toonen, mogten zij ook gerustelijk zwijgen van de oorzaak, waarom zij de Kleine Steden te dier stond zoo zeer begunstigd hadden.

Het woordje *men*, dat in dit gedeelte des Vertoogs wordt gelezen, is blijkbaar voorbedacht en met rijp overleg gebezigd. *De Staten hebben ook anderen deel aan hunne Souvereiniteit geschonken* zou te raauw en te plomp ge-

klonken hebben. Zulk eene uitdrukking had daarenboven misschien aanleiding kunnen geven aan dezen of genen tot de vraag: van waar zij zelve gekomen waren aan een vermogen, waarin zij nu ook anderen deelen lieten? Het Volk te noemen als de bron, waaruit zij dat vermogen ontleend hadden, ware en eene haarblijkelijke onwaarheid en gevaarlijk tevens geweest; want, vooreerst, kon met geene mogelijkheid beweerd worden, dat het Volk op eenigerhande betamelijke wijze, het zij omtrent het regt van den Adel en de Grooten Steden, het zij omtrent dat der Kleinen, gekend ware geworden; en, ten anderen, al hadde men het durven wagen met zulk een onwaarheid voor den dag te komen, dan zoude zoodanige erkenning van het Volk, als de grondmagt bezittende, hetzelfde welligt op de gedachte hebben kunnen brengen, om die magt, van welker uitsluitend eigendom het nu nog grootstendeels onbewust was, met der daad te doen gelden. — Door het woordje *men* werden alle die zwarigheden ontweken, terwijl het de aandacht van de gevers geheel afleidde.

Ondertusschen is dat zelfde regt, dat aldus, in het jaar vijftien honderd twee en zeventig, uit nood en om de Kleinen Steden, door het zoete der Regering, tot het williger mededragen der lasten uit te lokken, gegeven was, door alle niet altijd en onafgebroken genoten geworden. Zij zelve schijnen

wel

wel begrepen te hebben, dat dit alzoo behoorde en dat het genoeg ware voor haar beschreven te worden, als de nood het eischte en hare hulp en bijstand dadelijk noodig waren. — Wat evenwel van deze lijdzaamheid de ware oorzaak geweest zij, is een onoplosbaar raadsel; want dat dezelve zoude moeten gezocht worden, gelijk sommigen meenen, in de armoede dier Kleine Steden, welke later ter Dagvaart niet meer beschreven werden (*), vermits zij de daaraan verbondene onkosten niet zouden hebben kunnen dragen, komt mij allenthalve onaannemelijk voor. Sommigen derzelve bleef men echter nog een tijd lang, en wel tot in het jaar vijftien honderd vier en zeventig, mede beschrijven, toen, door het verlies van Haarlem en het gehecht blijven van Amsterdam aan de Spaansche zijde, het Noorder-Kwartier als afgezonderd geraakte, en bij eene Ordonnantie vastgesteld wierd, dat, gedurende de oorlog, de Staten van Holland zouden verbeeld worden bij de Edelen en de Steden Dordrecht, Delft, Leyden, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Gorinchem, Schoonhoven, Oudewater en Woerden. — In Holland en in Zeeland is het voorts een vaste stelregel geweest en geble-

(*) *Heusden, Woerden, Oudewater, Geertruidenberg, Naarden, Muiden.*

bleven , om geene Steden , die onder eenen bijzonderen Heer of Suzerein staan , ter Staatsvergadering toe te laten : het voorbeeld van Vlissingen en Vere , welke , schoon zij in den jare vijftien honderd een en tagtig op nieuw onder een zoodanig gezag kwamen , niettemin altijd Afgevaardigden ter Zeeuwsche Staatsvergadering zijn blijven zenden , is slechts een uitzondering op de algemeene regel , welke alleen aan den grooten invloed en het uitstekend aanzien van derzelver Heeren moet toegeschreven worden (*). — De zoo even verhandelde toelating der Kleine Steden is de eerste Daad van Vrijstelling , (Acte van Emancipatie,) welke ons bekend is van deze Staten , wier eigen samenkomst geen anderen oorsprong heeft , dan eene vroegere dergelijke Daad van Vrijstelling , door de Graven gepleegd.

Verders levert het Vertoog sprekende voorbeelden op , wat al wonderbaarlijke gevolgen men uit valsche stellingen afleiden kan. — « Zoo deze , « (t. w. de Staten,) de Hooge Overigheid niet « waren , dan hadden zij nooit wettelijk met de « Koninginne van Engeland , wegens de op- en « overdragt van dezelve , kunnen handelen , ja zelfs « geen verdrag met haar mogen sluiten ; uit al « het

(*) *De Raadpensionaris s. VAN SLINGELANDT verdient te dezen wel gheoord te worden.*

« het welk bleek, hoe noodzakelijk het ware het
« gezag der Staten te handhaven en voor vast te
« gelooven, dat bij hen, niet minder dan bevo-
« rens bij 's Lands Heeren, het regt berustte, om
« de opperheerschappij te voeren. »

Wie de grondslagen der burgerlijke vereeniging immer onbevooroordeeld heeft overwogen, zal geen oogenblik aarzelen voluit te zeggen, dat, al het geen de Staten, na de afzwering van FLIPS, (of sedert de laatste Graaf, bij openbare woorden en bedrijven van de Landzaten zelve, gehouden was voor van de regering en van alle regt op dezelve vervallen) als Souvereinen verrigt hebben, zoo vele daden van eigendunkelijke aanmatiging geweest zijn. Immers maakten zij zich meester van iets, waartoe zij noch door de Natuur, noch door de Godsdienst, noch door de Wet, ja zelfs niet eens door oude gewoonte of langdurig bezit, gerechtigd waren. Met reden dan mag men er zich over verwonderen, hoe een JOAN VAN OLDENBARNEVELD, hoe een HUGO DE GROOT, wier verstand, oordeel en kennis van Staatszaken zoo menigvuldig zijn gebleken; hoe groote mannen ook van later, ja nog van onzen tijd, en daaronder de zulken, die voor de hechtste steunpijlaren der vrijheid te boek staan, ter goeder trouw, immer met zoo veel zelfsvertrouwen, de wettelijkheid der Oppermagt van de Staten hebben kunnen verdedigen en vasthouden, als berustte
der-

derzelve gezag wezenlijk op den uitgedrukten wil des Volks, of als hadden zij hen door eenen SAMUEL, onmiddelijk van Godswege, met eigen oogen tot Regenten zien zalven en inwijden. — Hoe toch de zaak beschouwd worde, hoe men haar, op grond van de omstandigheden en van de onkunde der volken trachte goed te maken, wat men poge, om het die wending te geven, als of, (het geen echter verre van bewezen is,) de Staatsleden, of de Regenten gezamenlijk, zelve ter goeder trouw zouden gedwaald hebben; in allen gevalle is het onbetwistbaar zeker, dat zij zich iets hebben toegeëigend, het welk niet eene zaak was, die geen bekenden eigenaar had, (*res nullius*) maar wel integendeel aan de gezamenlijke Maatschappij, d. i. het Volk, in vrijen en onvervreembaren eigendom toebehoorde, en over welker gebruik of uitoefening die gezamenlijke Maatschappij alleen te beschikken had.

Maar zoo het al waar mogt zijn, dat zij ter goeder trouwe gedwaald hadden, om wat reden brengen zij dan, ter staving der wettigheid van hun gezag, de door hen gedane opdracht aan ELIZABETH te berde? Op die wijze, zoo als zij het doen, beteekent het niets; want zij zouden de opdracht immers ook onwettig hebben kunnen doen — en in der daad was dit het geval geweest. — Maar zulks is ook hunne wezenlijke bedoeling niet. Zij willen alleenlijk, dat men uit die,

die, schijnbaar niets beteekenende woorden, zonder dat zij zelve het duidelijk uitdrukken, dit besluit zal opmaken: zoo de Staten geen wettige Souvereinen waren, Koningin ELIZABETH zoude met hen over de opdragt der Souvereiniteit niet gehandeld, niet met hen een verdrag aangaan hebben. En deze listige voordragt zou waarlijk veel schijns gehad hebben, indien men te doen had gehad met eene Vorstin, welke, naar de wet regerende, de Oppermagt des Volks erkende, en niet integendeel met eene, welke bij herhaling alle perken van redelijk gezag te buiten ging. — Nu daarentegen was, van nabij beschouwd, de aanhaling, althands in het oog van den doorzichtigen Lezer, regtdraads in hun nadeel, terwijl nog daarenboven de daad van opdragt der Souvereiniteit niets voor de wettigheid van hun bezit bewees. Zij hadden immers bevorens, volgens hunne eigen verzekering, de Souvereiniteit ook aan de Graven opgedragen, en dat zij toen geen Souvereinen waren, maar het eerst geworden zijn na de afzwering van den laatsten Heer, belijden en beweren zij zelve met ronde en duidelijke woorden.

Zoo onbeduidend, zoo geheel onbewezen, zoo ongegrond en verkeerd dan is dit Vertoog van de Staten; en evenwel berust grootendeels op het zelve de zoogenaamde Konstitutie van Holland. Wat er het ontwijfelbaarst in is bewezen, is der

Re-

Regenten onmatige zucht tot heerschen, welke zucht zij niet slechts te verbloemen en te verschoonen, maar zelfs, hoewel door ongepaste middelen, te verdedigen trachten en als wettig te doen voorkomen. — Nemen wij het stuk nogmaals in het algemeen en vlugtig ter beschouwing!

Het is, zoo als ons bleek, niet zonder list, doch kwalijk beredeneerd. Niets is er in bewezen; alles, als 't ware, bij de gis ter neder gesteld. Het bevat historische onwaarheden. De begrippen over den aart en oorsprong van de Oppermagt zijn er op het deerlijkst in verward. FLIPS was te houden voor de éénige oorzaak van den oorlog; hij was van de Souvereiniteit vervallen; maar aan wien was dezelve toen gekomen? Aan de Staten? — Het zij eens zoo; en deze hebben haar weder aan Prins WILLEM opgedragen, waarna zij, bij 's Prinsen dood, andermaal in het bezit der Staten geraakt is. — Dit toch zal wel hunne meening zijn; maar hoe dit toegegaan is, op wat wettelijken tijtel zij haar nu bezaten, laten zij onaangeroerd; en zij doen, in hun bijzonder belang gesproken, zeer wel, met blootelijk te stellen en zich in geene uitweidingen daaromtrent te begeven, of zich aan be-toog of bewijzen te wagen. Maar hoe strookt daarmede, kort hierna het Volk te herinneren, dat men, niet dan bij opdracht, wettelijk kan re-
ge-

geren? Was dit niet in hun geval onstaatkundig? Was het niet almede onstaatkundig, zoo duidelijk aan te duiden het geringe getal van hen, welke men, als tot de Regering geregtigd en geroepen, wilde beschouwd hebben? Was het niet nog onstaatkundiger, ja boven alle denkbeelden onverstandig, zulk eene Regering, in haar aart, wezen en samenstelling, naakt te vertoonen, en evenwel hare wettigheid niet beter te bewijzen, of ten minste hare wederregtelijkheid zorgvuldiger en met meer kunst te verbergen? Zij immers, die het stilzwijgen des Volks, (een stilzwijgen, dat men toen nog voor een wezenlijk bewijs van toestemming en goedkeuring hield,) vóór zich hadden, moesten daaruit voor het wettige van hunne Souvereiniteit betere gevolgtrekkingen hebben kunnen afleiden, en op eene, voor 't minst schijnbaar, voldoende wijze den Engelschen Raadsheer WILKES beantwoorden, toen deze beweerde, dat de Staten, in het strubbelen tegen de achtbaarheid van LEYCESTER en van den Raad, 's Lands Hoogheid hadden geschonden, en dat de Opper-magt niet bij de Staten huisvestte; maar, zoo er in deze Gewesten wezenlijk eene bestond, dezelve dan bij den gemeenen man [d. i. bij de Gemeente, of het Volk] gezocht moest worden (*).

Dach-

(*) P. BOR, *aangeh. bij* WAGENAAR VIII. 208.

Dachten nu 's Lands Staten over hunne Opper-
 magt in diervoege, als wij boven zagen, en be-
 stond hunne taal niet in stellingen, waaraan zij
 zelve geen geloof hechtten, maar van welke zij
 zich, ofschoon van derzelve valsheid over-
 tuigd, alleenlijk bedienden, om, zoo mogelijk,
 aan hun aangematigd gezag een voorkomen van
 wettigheid te geven, hoe dan komt het, dat zij,
 naauwlijks twee jaren later, voor den Koning van
 Denemarken een gants verschillend tafereel schet-
 sen van 's Lands Regering, dezelve, als van
 ouds eenhoofdig voordragende, en dat zij tevens,
 schoon in de uitoefening van het gezag geene
 verandering was gekomen, nu geheel andere be-
 gripfen nopens de Oppermagt voordragen, dan
 zij bij het afgehandelde Vertoog aan den dag
 hebben gelegd? HUGO DE GROOT, hiervan ge-
 wagende, tracht deze openbare strijdigheid goed
 te maken met te stellen, dat men met opzet en
 overleg hier zulk eene taal gesproken hebbe, om
 zich te beter te schikken naar de Deenen, als
 levende onder eene Volstreckte Alleenheersching.
 Maar is deze verdediging aannemelijk? Wilden
 dan onze Staten zulke hoogst ernstige zaken, als
 is het bestaan der Regering van eene onafhanke-
 lijke Natie, beschouwd hebben even als een huik,
 dien men naar den wind mag hangen? En was
 dit, hoe ongerijmd en onbetamelijk ook, wezen-
 lijk hun gevoelen; meenden zij in waarheid, dat
 men

men beginselen en daadzaken moest buigen en verwringen naar gelang van de begrippen en omstandigheden der genen, met welke men te doen had, waarom sprak men dan niet even zulk eene taal met Engeland en Frankrijk, wier Regering nog willekeuriger was, dan destijds die van Denemarken?

Ik weet zeer wel, dat men, om 's Lands achtbaarheid bij Oostersche Despoten op te houden, vervolgens (te regt en wijslijk,) Prins MAURITS bij die Barbaren voorstelde als den Koning van Nederland: te meer was dit noodig, voor 't minst zoo men zich in het Oosten een vasten voet wilde verkrijgen, om den laster der Portugezen, en ook der Spanjaarden, te logenstraffen, die het Nederlandsche Volk gestadig afschilderden als een hoop omzwervende bandieten, als roovers en zeeschuimers, zonder Hoofd of Regering. Maar landen, op eenen afstand van vier duizend en meer mijlen gelegen, zijn niet met Denemarken, woeste Aziatische horden niet met een reeds tamelijk beschaafd Europisch Rijk gelijk te stellen. Aan de eerstgemelden mogt men gerustelijk, vorderde 's Lands wezenlijk belang zulks, vertellen, wat men wilde; de Deenen daarentegen, die, zoo zij door hunnen handel en hunne scheepvaart met en op vele Nederlandsche Zeeplaatsen, al niet reeds hoofdzakelijk van onze inwendige gesteldheid onderrigt waren, daaromtrent ieder

E 2 oogen-

oogenblik inlichting bekomen konden, kon men nooit op den duur in dat opzicht misleiden. — Maar mag men ook een openlijk uitgegeven Staatsstuk van zulk een gewigt wel ooit anders opvatten, dan volgens de duidelijke letter? Zoo neen, dan blijkt het, dat de Staten nu geheel andere begrippen hebben van hun gezag, dan twee jaren bevorens. Zoo ja, dan behoort men ook bij alle volgende gedenkstukken der Nederlandsche Staatskunde, met eene kabalistische spitsvondigheid, naar den verborgen zin van woorden en uitdrukkingen te zoeken, of voor 't minst de denkbeelden en omstandigheden der genen, aan welke die stukken gerigt zijn, wel vooraf grondig te kennen en gezet te overwegen, om daaruit vervolgens de ware meening der stelleren op te maken.

Maar wat valt er dan, in goeden ernst en met eenige zekerheid, van dit zoo zonderlinge Staatsstuk te zeggen? Het geen wij reeds meermalen gezegd en bewezen hebben: dat, namelijk, de staatkundige begrippen te dier tijd zeer verward en onvast waren, en dat de Nederlanders in het algemeen, dus ook de Regenten, hoe sterk deze laatstgemelde de zucht tot heerschen gevoelden, welke ijvervolle Aristokraten zij ook waren, nog altijd, misschien zonder het eens zelve te weten, eene zekere overhelling behielden tot het Eenloofdige Bewind. Welligt kwam er in het onder-

werpelijke geval eene nieuwe drangreden bij, te weten, om Prins MAURITS, wiens invloed toen reeds zeer groot was, op die wijze behendig te vleien.

De Regeringsvorm dezer Landen, (mag zulk een overal onvolledig, aan alle zijden gebrekkig ding dien naam dragen,) was dan nu reeds van eene gedaante, strokende met de begrippen, vooral met het zelfbelang der genen, die zich en hunne bloedverwanten bij uitsluiting tot het bewind gerechtigd rekenden. De krijgskunde en het goede geluk van MAURITS gaven hem den eersten rang onder de beroemdste Veldheeren van zijne eeuw, en zekerlijk verdient hij, als de beschermmer van Neêrlands onafhankelijkheid, onze hulde tot bij de laatste nakomelingschap. Hij was voor het Vaderland door zijn degen, wat WILLEM voor hetzelfde geweest was door standvastigheid van karakter en door schrander staatsbeleid: een der eerste grondleggers van den Nederlandschen Staat.

Maar geen wonder dan ook, dat MAURITS, van vreemden bewonderd, van landgenooten geeerbiedigd, zijn gezag, dat, van wege de verwarring der staatkundige denkbeelden, niet door duidelijke grenslijnen was omschreven, en welks wezenlijke en eigenaartige perken ook hem zelve niet bekend waren, van oogenblik tot oogenblik verder uitbreidde. MAURITS was mensch, en

bovendien, als 't ware, op de trappen van een Oppermagtigen Zetel geboren. Wat de Vader weleer, als Hoofd en Hoogste Overigheid geweest en hoe hem de Graaflijkheid van het meest vermögende der Gewesten opgedragen was, waardoor hij zich eenen zekeren en gebaanden weg ter Oppermogendheid over het geheele Bondgenootschap had geopend gezien, dit alles lag den zoon nog versch in geheugen. Deze, die, behalve de kundigheden, tot de oorlogskunst en krijgsdienst behoorende, in alle verdere menschelijke kennis een vreemdcling was, en niemand hoogachtte, dan Soldaten en Vorsten, zoude daarbij eene geheel andere inborst, eene ingetogenheid, een zelfbedwang moeten bezeten hebben, regelregt strijdig met het overige van zijn karakter en met de begrippen, aan zijne hooge geboorte eigen, zoo hij, bij een zoo gebrekkig en kwalijk samenhangend Staatsgestel, het oog niet begerig naar de Oppermogendheid had geslagen. De Aristokratie zelve had, uit onkunde, hem, in zekeren zin, daartoe aangemoedigd, door hem veel meer afstaan, dan wezenlijk met hare eigenbatige inzichten strookte; en of zij dit daarna al, tot hare grievende smart, bemerkte, het gegevene kon niet terug worden bekomen, dan met geweld; doch spijt en zwakheid waren bij de Regenten, moed en sterkte aan de zijde van MAURITS. Dezulken, die dezen stand der zaken te regt inzagen,

oordeelden het van hun belang weltevredenheid te veinzen, om niet alles te verliezen. Zij wilden liever met en onder den Stadhouder, dan in het geheel niet regeren. Eene Regering, op geene vaste grondbeginselen rustende, door geen geregelden volks-invloed geruggesteund, was ligtelijk inwendig te verdeelen, en, hier door schrik, ginds door hoop op vorstelijke gunst, elders door omkoopingen, naar den wil des meestvermogende te leiden. — Zoo was de toestand des Lands in het begin der zeventiende Eeuw: de Staten voerden het Opperbewind in naam, MAURITS voerde het met der daad.

Nederland, ondanks zijne overwinningen, Spanje, ondanks zijne nog groote middelen, haakten beide evenzeer naar rust, en hadden beide evenzeer rust noodig. Nederland had gebrek aan verdedigers; 's volks lasten waren drukkend. De schatkisten van Spanje waren uitgeput en het zag de mogelijkheid in van alle de Nederlandsche gewesten te verliezen, zonder dat zich eenige waarschijnlijkheid opdeed van, eenmaal geheel daaruit verdreven, slechts een klein gedeelte weder magtig te worden. Spanje had geen vreemde hulp; Nederland onvermogende, of trouwlooze Bondgenooten. De nijd, de najver der Britten over de opkomende welvaart dezer gewesten hadden het ELIZABETH en JAKOB DEN EERSTE raadzaam doch oor-

deelen , weinig of niets ten behoeve van dezelve te doen. Zij vreesden , en niet zonder grond , dat de Nederlanders , vooral de Hollanders , nog rijker en geheel onafhankelijk wordende , den koophandel en de scheepvaart van Engeland meer en meer afbreuk stonden te doen. JAKOB , beter geschikt , om in een klooster een monnikenleven te leiden , dan tot het bewind over koninkrijken , heulde bedektelijk met zijne eigen vijanden , welke tegelijk de vijanden van Nederland waren. — HENDRIK DE VIERDE had dit Land nu eens met manschappen , dan met geld ondersteund ; geenszins echter , (wat grootsche denkbeelden men zich ook anders van dien voortreffelijken Vorst maken moge ,) uit eene edelmoedige zucht voor der Nederlanderen vrijheid en geluk , maar gedeeltelijk om Spanje te belemmeren en te schaden ; meer nog met het uitzicht , om te eeuwigere tijd , op eene hem voegende wijze , hier de Oppermogendheid te verkrijgen : en , wil men billijk zijn , men mag hem die begeerte niet ten kwade duiden. Als Monarch , zonder Grondwet , heerschende , kon hij , vooral in zijne eeuw , geene Volks-oppermagt erkennen. Voor zoo verre hij geregelde denkbeelden uit de Oude Geschiedenis aangaande Volks-vrijheid mogt hebben opgedaan , zag hij die vrijheid in Nederland niet gecerbiedigd , niet gekend , veronachtzaamd. Hij zag slechts Staten en eenen Stadhouder , waar

be-

bevorens Hertogen, Graven en Heeren zaten, en daar toch de Nederlandsche Gewesten oorspronkelijk deelen of leenen van het Frankische Rijk waren geweest, mogt hij naar de heerschappij over dezelve met even goed regt dingen, als anderen, die er openbaar of heimelijk op aasden. Aan zijnen Voorzaat en aan Koningin ELIZABETH was bevorens die heerschappij aangeboden. Het Nederlandsche Volk oorloogde nog tegen den ouden Heer. Nergens was deszelfs onafhankelijkheid tot dus verre erkend. Niettegenstaande dat alles, handelde evenwel HENDRIK jegens onze voorvaders, als een man van eer; en hij, van wien men onlangs gezegd heeft, dat hij geboren was, om het menschdom met de Alleenheersching te verzoenen, heeft zich altijd op eene edelaartige en grootmoedige wijze ook te onzen opzichte gedragen. Zelfs, toen hij zich niet langer in staat bevond, om ons een noemenswaardige hulp te verleenen en zich tot het sluiten der vrede van Vervins (1598) genoodzaakt vond, maakte hij ons nog den weg tot het Bestand met Spanje zoo gemakkelijk en voordeelig, als in zijn vermogen was. Ofschoon wij dan niet, gelijk de Franschen willen, DEN GROOTEN HENDRIK aanmerken als den Grondlegger van den Nederland-schen Staat, grooten dank blijven wij hem echter altijd verschuldigd, en moeten daarbij volmondig erkennen, dat, onder alle Vorsten, die zich in

onze zaken gemengd hebben, hij die gene is geweest, over welken wij ons het minst hebben te beklagen gehad. — Doch het wordt tijd, om terug te keeren tot ons eigenlijk onderwerp, waar het herdenken aan eenen der uitmuntendste Koningen ons een wijl van had afgetrokken.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden, welke het hoofd, onder de Mogendheden van Europa, nu allengs begon op te steken, en alras, schoon in rang en oudheid voor Venetië moettende onder doen, van wege haar vermogen, als de eerste der Staten van die soort, aangemerkt werd, gevoelde ondertusschen inwendig, tegelijk of beurtelings, de slagen van de Aristokratie en van een Militair Despotismus. De Regeringen, die der Hollandsche Steden inzonderheid, vlogen van den wenk van MAURITS, of volgden den raad en de inboezemingen van 's Lands Advokaat. Beide deze personen voerden een gezag geheel onbestaanbaar, niet slechts met de Volksvrijheid, (welke trouwens buitendien nergens te vinden was,) maar ook met de Burgerlijke vrijheid. — De magt, veelzins door MAURITS binnen 's Lands uitgeoefend, was voor een groot gedeelte aangematigd en wetteloos; die van OLDENBARNEVELD, welke hij hoofdzakelijk bezigde, om het vermogen van den Stadhouder te snuiken en alles naar zinnen zin te dwingen, was een gevolg, en tegelijk een klaar bewijs der gebrekkelijkheid, van den zoogenaam-

naamden Regeringsvorm. In ieder Land, waar een Dienaar van Staat zoo veel vermag, als het geval geweest is met onze schranderste Raadpensionarissen, moet noodzakelijk eene verkeerde inrigting plaats hebben. In een welingerigten Staat moeten geene Ambten voor de vrijheid of de welvaart gevaarlijk kunnen worden. Jammerlijk is het gesteld, waar het geluk en de voorspoed eens volks van eenen ondergeschikten Ambtenaar afhangen: Is desniettemin zulk een Ambtenaar noodzakelijk, om de Staatszaken voortgang, en wel een geregelden voortgang te doen hebben en behouden, dan moet de inrigting of bewerktuiging zelve van zulk een Staat nog jammerlijker zijn.

Tertijd, waartoe wij hier genaderd zijn, woog het gezag van MAURITS en dat van OLDENBARNEVELD elkander wederzijds op, doch het eerste verplettede weldra het andere. De menigte, en met haar de Regenten, die daarbij hunne rekening meenden te vinden, wilden MAURITS steeds beschouwd hebben als opvolger der Graven, en als den Zoon van hem, die met de Hoogste Overigheid was bekleed geweest. Men mogt over den naam nog eenigermate verschillen, met de daad was MAURITS de meest vermogende persoon in den Staat. Dit was ook den grooten hoop genoegzaam. Meer gewoon te gevoelen, dan te denken, had het Volk geen ander begrip van wettigheid van magt, dan het welk uit de uit-

oefening van dezelve metderdaad scheen te blijken; en, onkundig van de gronden der Burgerlijke Vereeniging, vondt het zich in zijn wanbegrip versterkt door het voorbeeld der Staten, die, niet veel beter onderleid in kennis, de Oppermagt, welke zij zeiden te bezitten, openlijk gedeeld hadden met een persoon, die, naar den aart zijner aanstelling, hun eigen Dienaar zijn moest. Al het in het oogvallende, al de luister dier magt huisvestte bij den Stadhouder; de grootste last van dezelve was het deel der Staten. Wie kon, bij zulk eene verwarring, met zekerheid besluiten, waar eigenlijk de Oppermagt te zoeken en te vinden ware? OLDENBARNEVELD en den zijnen stiet dit geweldig tegen de borst. Zij zagen wel het kwaad, maar geene toereikende middelen ter verbetering; of, zoo zij die al gezien hebben, dan was het eene strijdig met de geliefkoosde Aristokratie; het andere met geene mogelijkheid aantewenden. Met het eerste bedoel ik de opdragt der Souvereiniteit aan MAURITS, in diervoege als men aan WILLEM gedaan had; met het andere, dat men den Prins als Stadhouder afzette en hem tevens, voor zoo verre men dit kon bewerken, het krijgsbewind ontnam. Men zocht dus een middelweg in het verhoogen en breed uitmeten van de magt der Staten, om alzoo en in gelijke evenredigheid die van den Stadhouder te verminderen: doch men zag
dwaas-

dwaaslijk niet in, dat het Volk, van allen beta-
melijken invloed op het Bestuur verstoken en on-
kundig van zijne regten, of, kende het die, zich
overtuigd houdende van derzelve genot beroofd
te zijn geworden, niet door het Huis van Nassau,
maar door de Regenten, noodzakelijk, in den
worstelstrijd tusschen de Staten en den Stadhou-
der, de zijde van dezen kiezen moest; te meer
nog, dewijl de liefde, Vader WILLEM weleer
toege dragen, zich had overgeplant op deszelfs
kroost, en MAURITS nog bovendien, door
zijne krijgsbedrijven, zich alomme beroemd, en
aan het Vaderland, in den hoogsten zin, wel-
verdiend gemaakt had.

Niet alleen dit had MAURITS in zijn voor-
deel, maar ook den bondgenootschappelijken
vorm des Bestuurs; want het nadeelige van zoo-
danige inrigting was, van het algemeene Bondge-
nootschap, in zekere maat, tot het inwendige-
der Gewesten overgegaan, vooral in Holland; en
in zoo verre zijn de aanmerkingen, door ons
bevorens bij de beschouwing der Unie van U-
trecht, op de wijze van raadplegen, stemmen en
besluiten in het midden gebragt, ook hier van
toepassing. Bij zoo vele verspreide en slechts in
weinige punten samenhangende brokken, bij zoo
vele Souvereinen en Souvereintjes, als de Ste-
den, die stem in staat hebben, daarstellen, kan
het eenen doorzichtigen Stadhouder zelden aan
ge-

gelegenheid en middelen ontbreken, om, zoo al niet alles naar zijnen zin te doen schikken, dat gene ten minste, wat tegen zijnen zin strijden zoude, te verhinderen; en bij eenen zoo wijden kring van Regenten moet de Stadhouder, in de oogen der menigte, wel het éénige middenpunt van magt en gezag doorgaands voorstellen, ja het, vroeg of laat, ook wezenlijk worden. In MAURITS vooral vond het laatste, zoowel als het eerste, plaats.

Maar niet alleen in Holland waren de invloed en het gezag van MAURITS zeer hoog gestegen, in Zeeland was hij schier geheel Oppermagtig Heer en Gebieder. De plaats van Eersten Edele, welke bevorens een bloote eer was, aan de meest gegoede Edelen uit den bastaart-tak van het Huis van Bourgondie van tijd tot tijd geschonken, werd nu een regt van het Huis van Nassau: en de zulken, die aan bloote eertitels in het algemeen geen gewigt hechten, kunnen, door de aandachtige beschouwing van de gevolgen, welke uit dezen, waar over wij hier spreken, zijn voortgevloeid, van hunne doling genezen worden. De invloed, welchen MAURITS door die waardigheid verwierf, was zoo onbepaald, dat hij zich door denzelfden in staat vond gesteld, om het sluiten van een Bestand met Spanje, hoe anders alles ook naar rust mogt hijgen en reikbalzen, met kracht tegen te gaan. Ja hij zoude het op den duur

duur langs dien weg gekeerd hebben , hadden de Fransche Gezant JEANNIN en JOAN VAN OLDENBARNEVELD hem niet looslijk om den tuin weten te leiden , door hem aan te sporen , om , bij eene hooge berekening der kosten , tot het voortzetten van den oorlog benoodigd , eenen uitermate grooten onderstand van Frankrijk te vorderen ; waaruit het Fransche Hof , van deze kunstenaar en van haar doel verstendigd , gelegenheid nam , om , aan de eene zijde in schijn de berekening en den eisch des Stadhouders rigtig en billijk oordeelende , van den anderen kant daardoor zijn onvermogen te bewijzen , om den Lande langer bijstand te verleen , het geen tegelijk de noodzakelijkheid van een verdrag met Spanje als van zelve medebragt.

Weinig minder vermogend was MAURITS invloed op de overige Gewesten , het zij hij er den Stadhouderslijken staf zwaaide of niet. Een werktuig , waarin zoo vele raderen zijn , welke veelal een verschillenden , dikwijls geheel tegenstrijdigen loop hebben , behoeft , zal het niet stil staan , of zich door eigen kracht vernielen , ieder oogenblik een , van buiten aangebragt , hulpvermogen. Wilde men dan de zoogenaamde Konstitutie niet veranderen , inzonderheid door overstemming of het besluiten bij de meerderheid in alle gevallen in te voeren , of door een afzonderlijk Kollegie tot het vereenen of beslissen der geschillen tusschen

schen de Gewesten aan te stellen, of te magtigen, hetgeen met den geest der Aristokratie zekerlijk het best kan stroken, men hadde dan ook nooit, (hetwelk echter veelmalen gebeurd is,) pogingen moeten aanwenden, om hetgeen te dien opzichte bij de Unie den Stadhouder schijnt opgedragen te zijn, zoo te doen verstaan. als waren er alleen de Stadhouders te dier tijd, niet derzelve opvolgers mede bedoeld geworden; want ook hierin werkte de Aristokratie, zonder het te vermoeden, zich zelve tegen. Nu immers bekam de Stadhouder een vermogen door de noodzakelijkheid, het geen men beweerde hem van regtswege niet toe te komen, en welks uitoefening men hem echter niet beletten kon of dorst: een gezag nu, dat uit noodzakelijkheid voortvloeit, en, ofschoon ten heftigste benijd, evenwel bezeten wordt, verkrijgt doorgaands de meeste uitgestrektheid, omdat de bezitter, van die wangunst niet onbewust, het bezit geheel aan zich zelve toeschrijft, er dierhalve niemand dankbaar voor behoeft te zijn, en te krachtiger waakt en werkt, om het zich niet weder te laten ontwringen. — Op die wijze daarenboven gewende men zich er reeds van den beginne af aan, om, het zij wezenlijke, het zij vermeende, inbreuken op de zoogenaamde Konstitutie aan te zien als zaken, welke men niet al te naauw behoorde uit te pluizen, terwijl ondertusschen de eene inbreuk den

den weg baande en, als 't ware, eene aanmoediging zijn moest tot andere van gelijken of van nog bedenkelijker aart.

Het Bondgenootschap, (en men oordeele hieruit alleen van de gebrekkelijkheid onzer Staatsinrigting!) was, schier van deszelfs geboorte af aan, in verschil over den zetel der Opperste Magt. De Algemeene Staten beweerden, dat zij, als uitwendig den geheelen Staat, met alle de regalia dier Opperste Magt, vertoonende, die Magt ook inwendig behoorden te bezitten. Gelijk Keizer KAROL en Koning FLIPS Heeren van het gantsche Land geweest waren, zoo ook meenden zij het te zijn, als *collegialiter* of *qua corpus morale*, die Vorsten in derzelve gezag zijnde opgevolgd. De Bijzondere Staten daarintegen waren van oordeel, dat die Magt stuksgewijze op elk hunner was overgegaan en zij er alleenlijk zoo veel van aan de Algemeene Staten afgestaan hadden, als, ter behartiging van de bondgenootschappelijke beklagen bij de Unie bepaald en omschreven, (hoe, hebben wij bevorens gezien,) noodzakelijk was geacht; en, 's Volks Oppermagt cenmaal ter zijde gesteld zijnde, had het laatstgemelde gevoelen, ook zonder de bepalingen der Unie mede te rekenen, alle gronden voor zich. Onder de regering immers der strakstgemelde Lands Heeren waren wel Gewestelijke, geen Algemeene Staten, aanwezig geweest; de Gewesten hadden altijd elk

afzonderlijk en voor zich de eed van trouwe aan die Vorsten gedaan en, in een staatkundigen zin, hadden de verschillende Gewesten tot elkander onderling geen naauwere betrekking, dan welke zij hadden op andere Vorstendommen van KAREL en van FLIPS, welke in andere wereld-oorden gelegen waren: alle gehoorzaamden zij eenen en denzelfden Heer, en dit was de éénige band, welke hen min of meer samenhechtede. Gesteld nu, dat, FLIPS van het bewind verval-len verklaard zijnde, deszelfs gezag van regtswege inderdaad gekomen ware op hen, die zich Ver-tegenwoordigers des Volks noemden, dan spreekt het van zelve, dat dit verstaan moet worden van het gezag, het welk die Vorst in elk Gewest afzonderlijk had bezeten, het geen ook niet in alle de, nu verbondene, Gewesten volkomen eenerlei was geweest; en dat de Algemeene Staten van hetzelfde niet meer hadden verkregen, dan het geen zij duidelijk bewijzen konden hun te eeniger tijd door de Afzonderlijke Gewesten te zijn afge-staan: een eenvoudige voorbeeld zal deze rede-kaveling, voor zoo veel des noods, nader toe-lichten en er de gegrondheid van staven.

Stellen wij ons voor zeven minderjarigen, die alle een afzonderlijk erfgoed hebben en gezamen-lijk onder éénen en denzelfden voogd gesteld zijn, zonder tot elkanderen in eene andere, dan alleen in deze éénige, betrekking te staan. Nemen wij

ver-

verder hier bij aan, dat zij alle van gelijken ouderdom zijn en dierhalve te ééner tijd meerderjarig en bevoegd worden, om hun eigen goed te beheeren: neemt dan niet elk zijn eigen erfdeel na zich? En, zoo zij besluiten, om te samen een gemeenschap van handel tot aller voordeel aan te gaan, zal dan die gemeenschap wel ooit met regt aanspraak kunnen maken op meer of een grooter deel van het erfgoed harer Leden, dan deze, elk voor zich, vrijwillig besloten hebben aan haar te geven, of, tot voortzetting en verderen opbouw van den gemeenschappelijken handel, in de algemeene kas te storten, behoudens zelfs nog ieders ondeelig (individueel) regt, om toe zien, wat er gebeure, en te zijner tijd van de gemeenschap rekening en verandwoording te eischen?

Doch hoe zonneklaar deze stelling der Gewestelijke Staten ook ware, het mogt evenwel niet baten. Van de tegenovergestelde zijde beweerde men, dat de Oppermagt over Landen, welke onder éénen Heer gestaan hadden, bij het versterken of afzetten van dien Heer, noodwendig en van zelfs, (*jure et facto*,) moest zijn overgegaan op hen, die de plaats van den afgezetten Heer vervulden, en dat gevolgljik het huishoudelijk gezag der Gewestelijke Staten aan die Opperste Magt ondergeschikt zijn moest; van welke Opperste Magt men zich dan ook vermogt en behoorde te be-

dienen, zoo vaak de algemeene belangen van het Bondgenootschap zulks vereischten.

Dit netelige geschil, hoe veel meer of minder gronds er dan ook voor de eene of andere stelling ware, deed ondertusschen den gantschen Staat op zijne grondvesten schudden, ja dreigde hem met eene geheele slooping: en wie zoude het beslissen? Den eenigen Regter, welke bevoegd was om uitspraak te doen, te weten het Volk, wilde men niet inroepen, voor 't minst op geene regelmatige wijze. Ook had men, voor zoo verre het zijn uitsluitend regt, om verdragen, in zijnen naam gesloten, het zij regtstreeks en onmiddelijk, het zij door vrij en wettelijk aangestelde Gemagtigden, uit te leggen, te vergrooten, te beperken, of geheel te vernietigen, beseffen of kennen mogt, hetzelfde reeds geleerd te zwijgen. Er moest noghands eene afdoening der zaak zijn. De Stadhouder deed dierhalve uitspraak, en, natuurlijkerwijze, indiervoege, als hij oordeelde best met zijn bijzonder belang overeen te stemmen.

Behalve zoo vele oorzaken, als wij reeds hebben bijgebracht, die het vermogen des Stadhouders ten top moesten doen stijgen, verdient misschien mede in aanmerking te komen de zeer beperkte last, waar mede de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering van den beginne af aan gemeenlijk zijn voorzien geweest. Dezelfde

naijver of vrees, welke bij de Regeringen der Steden plaats had, welke haar de Afgevaardigden tot de Gewestelijke Staten steeds binnen zeer enge perken heeft doen houden, had bij die Staten steeds even eens plaats met opzicht tot derzelve Afgevaardigden bij de Algemeene Staten. Dit gebrek heeft den Stadhouderen veelal in de gelegenheid gelaten, om door zijnen invloed, eerst op afzonderlijke Regenten en door dezen op de Stedelijke Regeringen, en weder door de Stedelijke Regeringen op de Gewestelijke Staten, de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering, voor zoo verre zij hem niet ten wille waren, van taal en gedrag te doen veranderen, of te bezorgen, dat zij van daar terug wierden ontboden door het intrekken van den hun gegeven lastbrief. Ware daarentegen de last dier Afgevaardigden breeder geweest, zij zouden welligt, uit bezef van de wezenlijkheid huns gezags en zich onafhankelijker gevoelende, meerdere fierheid, grootere standvastigheid bezeten en aan den dag gelegd hebben. Vader WILLEM had het schadelijke van die beperkte lastgevingen, ofschoon anders, zoo hij op nog grooter vermogen gesteld ware geweest, met dit zijn belang in zoo verre volkomen strokende, reeds gegispt, toen hij ten opzichte der Afgevaardigden in zijn tijd aanmerkte: « *que*
« *ces Messieurs servoient à l'Assemblée plu-*
« *tot pour excuser les Provinces, comme*

« *Procureurs ou Avocats de leurs Consi- tuans et Maitres, que pour avancer le « bien commun.* » (*) Misschien zelfs zoude dit gebrek, alle andere en bijzondere inzichten ter zijde gesteld zijnde, eenigermate tot verschooning kunnen strekken van den Raadpensionnaais DE WITT in het zoo dikwerf schenden van de vastgestelde orde der Landsregering.

De eenparigheid van stemmen, in de voornaamste zaken, de Unie betreffende, gevorderd, was den Stadhouderen te aller tijd niet minder gunstig tot vergrooting van hun gezag. Om tot geene bijzondere gebeurtenissen van later tijd af te dalen, willen wij ons slechts beroepen op het, boven reeds aangetogene, voorbeeld van Zeeland, in het tegenhouden van het Bestand. Ook heeft zich de zoogenaamde Souvereiniteit der Algemeene Staten uitwendig gemeenlijk vertoond, als met het Stadhouderlijk gezag vermengd en verbonden; en zelden zijn er, bij het dadelijk aanwezen van eenen Stadhouder, zaken van groot belang zonder, laat staan tegen, deszelfs wil ondernomen of ten uitvoer gebracht.

Ook in den gewapenden arm vonden de Stadhouders steeds een vermogend middel tot hunne verheffing. Ik bedoel hier niet, dat zij denzelven kon-

(*) *Resol. Stat. Gen. 24 Nov. 1579.*

konden bezigen , of waarlijk gebezigd zouden hebben tot het plegen van geweld tegen 's Lands Regering zelve ; ik heb meer het oog op de daarstelling en bewerktuiging van dat Ligchaam , inzoo verre die gheel van den Stadhouder afhankelijk zijn , terwijl zelfs de benoemingen van Officieren , door de Staten aan zich behouden , nooit zonder deszelfs voorkennis , schaars , zoo ooit , tegen deszelfs uitgedrukt verlangen , geschied zijn .

Trekken wij nu alle die voordeelen , welke aan de zijde der Stadhouderen staan , als in één punt samen , moet men het dan niet bijna als een wonderwerk beschouwen , dat er nog een Republiek der Vereenigde Nederlanden bestaat ? En als wij bij dat licht het karakter van MAURITS beschouwen , hoe veel van den blaam , dien men op hem gelegd heeft , wordt dan niet dadelijk of geheel weggenomen , of ten minste aanmerkelijk verzacht ?

Ik zoek geenszins alle de bedrijven van MAURITS te verdedigen , noch zelfs die , waardoor hij zich wezenlijk lakenswaard heeft gemaakt , te vergoëliken en met een helder vernis te overdekken , veel min , met opzicht tot zijn staatkundig gedrag , op hem eene algemeene lofrede te schrijven ; ik wensch alleenlijk hem en zijne daden te zien beoordeelen , in verband tot de omstandigheden , waarin hij zich bevond . Hij , geboren Vorst ; hij die wettelijk (immers naar de denk-

beelden der Regenten,) Souvereine Heer des Lands toen reeds zoude geweest, of eenmaal geworden zijn, zoo niet het moorddadig lood zijnen Vader ontijdig uit het leven had gerukt; hij, Bevelhebber der Legermagten; hij medelid der Algemeene en Bijzondere Souvereine Vergaderingen en het Uitstekend Hoofd van den Staat; hij, vonnissen kunnende opschorten en buiten werking stellen en alzoo misdadigers onttrekken aan de hun opgelegde straf, terwijl hij zelve geenen Regter kende, die over hem regt kon spreken, of iemand het zoude hebben durven wagen, om hem van wanbedrijf te beschuldigen; zulk een persoon moest wel, dit alles bezittende en levendig gevoelende, begerig worden ook naar dat weinige, hetgeen aan de volkomene volheid zijner magt nog mogt ontbreken? Is het dan, zijn persoonlijk karakter en zijn gestadig krijgsmansleven daar bij in aanmerking genomen zijnde, wel zoo vreemd of zoo afschuwelijk, dat hij, in een onderhoud over zijne voornaamste tegenstanders, zich liet ontvallen: dat zulke geschillen best door de wapenen geslist wierden en er eerst platte-formen over eenigen moesten geschoren worden?

ô Dat men toch altijd vooraf met zijne eigen ziel te rade ging, eerst een ernstigen en aandachtigen blik in zijn eigen hart wierp, alvorens men zich begeeft tot het beoordeelen der handelingen
van

van zijnen natuurgenoot! Verbergen, noch verbloemen wij onze eigen zwakheid: de heerschzucht is den mensch eigen: zij is eene dochter van dien hoogmoed, welke onze eerstouders ten val bragt en bij alle hunne nakomelingen aangeerfd en een inblijvend gebrek, ja een hoofdgebrek is, waaruit de meesten onzer verkeerdheden voortvloeien. De begeerte naar aanzien, magt en heerschappij speelt hare rol niet minder in Kerkelijke Vergaderingen en in Vergaderingen des Volks, dan op den troon en aan de Hoven der Vorsten. De Geleerde gevoelt in zijne stille boecel hare aanprikkelingen; de armoedigste landbouwer of veehoeder legt haar blijkbaar aan den dag; ja de ellendigste neger slaaf, die op eenen wenk van zijnen meester siddert, zoekt nog altijd ergens, al ware het dan ook maar over het laagste gedierte, den baas te spelen.... En dan een MAURITS?.... Schier alles vermogende, door 's Lands Grooten omgeven en gevleid; in velen hunner zelfs zijne eigen Dienaars ziende; van buiten bij alle volken als oorlogsman met loftuitingen overladen, tot in de wolken verheven.... Neen waarlijk! hij moest een in alle opzichten allervoortreffelijkst mensch geweest zijn, indien hij geene onverwinbare aantokkelingen hadde gevoeld, om in alles volkomen meester te worden, en de zulken, die hem hierin wederstand boden, niet gezocht had uit den weg te dringen, of te verpletteren. —

Wie dan ook eene zoo uitgebreide magt in de hand des Stadhouders verderfelijk moge keuren, deze beschuldige niet MAURITS, maar hen, die hem zoo veel hadden gegeven, of niet gezorgd, toen het nog tijd was, dat hij niet nog meer tot zich name. — En wat ik hier van dien Stadhouder gezegd heb, moge op zijne Opvolgers van toepassing worden gemaakt!

OLDENBARNEVELD, zal men mij misschien te gemoet voeren, wilde juist dat doen, wat gij zoo even zeldet. Maar ik vraag, daarentegen, wanneer en hoe deed hij het? Na dat hij zelve de verheffing van MAURITS bewerkt en deze reeds op de meeste deelen van den Staat eenen overwegenden invloed had verkregen; daarbij zonder den noodigen moed, ontbloot van de heldhaftige veërkracht, tot het uitvoeren van zulk een taak noodwendig vereischt. Het was geen tijd meer, om door kleine politieke maatregelen het beoogde doel te beschieten. Wilde hij tegen eenen MAURITS kampen, dan moest hij niet in bijzondere kringen te kennen gegeven, maar in de Staatsvergadering onbewimpeld gezegd, voor den Volke openlijk uitgeroepen hebben, dat de Prins naar de Souvereiniteit dong. Gevoelde hij, na de noodige zelfsbeproeving, zijn hart daartoe te klein, zijne jaren daartoe te hoog, hij behoorde stil gezwegen, of, liep het al te zeer tegen zijne grondbeginselen aan, zich onherroepelijk aan de

regering onttrokken te hebben. Nu deed hij altijd of te veel of te weinig, en bragt dierhalve, (in zijne denkbeelden gesproken,) zonder nut het geheele Land in de grootste beroering. Was hij ook inderdaad een zoo doorzichtig Regent geweest, als men over het algemeen geloofd of napaat, hij hadde vooraf die uitkomst, welke hem zoo duur te staan kwam, kunnen berekenen, vooral zoo hij den geest des Nederlandschen Volks wel gekend en dezen mede geraadpleegd had: dit was geenszins van den kant der Hofpartij veronachtzaamd; men wijzigde er zelfs alle ontwerpen en maatregelen naar; en hier door werd de strijd, die van zelve reeds zeer ongelijk was, inderdaad nog veel ongelijker.

Stil en koel van gestel, in vergelijking van andere, bezat de Nederlandsche Natie alle de deugden, aan zulke gestellen eigen, maar niet minder alle de gebreken, welke er gemeenlijk mede vergezeld gaan. Het geen men bij andere nimmer zoude hebben durven ondernemen, was bij haar uitvoerbaar; en als de zedelijkheid eenmaal zoo verre beneden peil is gezonken, dat alle middelen voor geoorloofd worden gehouden, zoo zij slechts strekken ter bevordering van het geen men het belang van den Staat meent te zijn, of voor 't minst dien naam geeft, dan worden weldra de afschuwelijkste gruweldaden voor schitterende bedrijven, bij de Staatskundigen van dien

stem-

stempel, te boek gesteld: zoodanige middelen ter bereiking van haar doel aan te wenden schaamden zich MAURITS voorstanders en ahangelingen in geenen deele.

Het woelzieke Engelsche Volk zoude niet lang onder zulk eene gedrochtelijke vermenging van Eenhoofdigen Willekeur en Adelregering, als bij ons plaats vond, kalm zijn gebleven; althands niet zonder eene tempering, door eenen geregelden volks invloed te weeg gebracht. Men was er, 't is waar, aan Alleenheerschers, die geheel onbeperkt regeerden, onderdanig geweest; doch dit was toe te schrijven aan het vooroordeel der tijden. Want naauwelijks hoorde men er van vrijheid, of het Engelsche Volk, zich niet met den blooten klank vergenoegende, maar haar wezenlijk willende genieten, deed zijne Oppermagt gelden. In Frankrijk gehoorzaamde men onbepaalden Opperheeren, doch alleenlijk omdat men de Koningen als aanbad en deze Vorstenliefde eene soort van Vaderlandsliefde was geworden. — In Nederland streed men nog voor de Vrijheid; en bemerkte, ja vermoedde niet eens, dat men onder een aantal zoogenaamde Grooten en den schier vrijmagtigen wil eens Stadhouders gebukt ging. Toen men eindelijk over het buitenlandsche geweld ten volle had gezegepraald, zag men den handel bloeien, de bijzondere welvaart dagelijks toenemen; en bekommerde zich weinig over de

al-

algemeene volksregten, maar liet regeren, wie op het kussen zat. Alles ging, dacht men, naar wensch, want immers overal was geld. Van hier bij ons die Staatkundige ongevoeligheid, welke de geeselslagen van den zweep des Drijvers zelden met merkbare smart is ontwaar geworden. Zucht naar rijkdom, om geld door nijverheid en bezadigd overleg te vergaderen, is onbestaanbaar met het gedruis der wapenen en de schokken van volksberoeringen. Men had om de vrijheid gekampt; nu smaakte men rust, en oordeelde men gevolgelijk vrij te zijn: dit was de sluitrede, waar zich de menigte mede in slaap suste. — Men heeft van oudsher den koophandel gehouden voor den hechtsten steunpijlaar van dezen Staat; en in zoo verre huislijke welvaart der éénlingen volks-geluk en volks-vrijheid kunne daàrstellen, zal ik mij wel wachten van dat oude gevoelen te wederspreken: doch dit niet te min durve ik met volkomene gerustheid beweren, dat een volk, het welk zijn hoogste heil in geld winnen stelt; dat een Land, welks éénige steunpijlaar de koophandel is, van dag tot dag meer moet verdierlijken en geschikt worden tot het geduldig dragen van het knelendste slavenjuk. Het kan dan ook, om die reden geoorloofd zijn, aan zijn Vaderland minder overvloed en meer zelfsg gevoel, minder gouds en klaarder besef van de heiligheid der burgerregten toe te wenschen. — Doch keeren wij terug van de-

dezen vooruitstap, welke evenwel blyken zal hier ter plaatse niet geheel ontijdig of ongepast te zijn geweest.

Bij het geraas dan der wapenen verloor het Nederlandsche Volk de reden geheel uit het oog, waarom het dezelve had opgevat, aan niets anders denkende, dan aan oorlog en zelfsverdediging. Bij de Vrede, of het Twaalfjarig Bestand, dat nu getroffen werd, meende het wezenlijk vrij te zijn, om dat het geenen ALVA, noch eenen GRANVELLE meer in het Land bespeurde: en waarlijk! andere volken hebben somwijlen op die wijze niet minder gedwaald. De Franschen meenden eene Vrije Natie te zijn, als zij de Parlemanten eenige geringe voorregten van het volk, meestal die van hun eigen Ligchaam of Kollegie, zagen voorstaan en verweren. — Onze Voorouders rustteden op hunne behaalde lauweren. Het wantrouwen, dat de Hoofden van een Vrij Volk bezielt; de vreeze, om een pand te verliezen, dat men hoog waardeert; de onrust eener, met de vrijheid wel bekende, menigte, altijd najverig op haar behoud, — van dit alles werd hier niets bemerkt; maar die doodelijke stilte, welke de onderwerping aan een hard juk veelal voorafgaat of vergezelt, was den Voorouderen eene zoete kalmte, een waarborg voor hun geluk en dat hunner nakomelingen.

De Godsdienst, welke den weg moet banen tot
eene

eene eeuwige vrede en zonder welke het zelfs onmogelijk is in dit leven wezenlijk heil te smaken; de Godsdienst was den Voorouderen overdierbaar. Om vrijheid van geweten hadden hunne Vaders zoo veel geleden, zij zoo menigen bloedigen kamp gewaagd, het kostelijkste, wat zij bezaten, er voor opgezet ... die Godsdienst, welke als de éénige eerdienst van den Staat erkend en gevestigd was, wilden zij, zuiver en onbesmet, tot de nakomelingschap overbrengen. Geen wonder dierhalve, dat de zulken, die voor deze zuiverheid meest ijverden, als de voornaamste steunpilaren, als schilden en voorstanders van het Volk wierden aangemerkt, en den, genoegzaam algemeenen, eerbied van hen, die tot de heerschende kerk behoorden, uitsluitender wijze, tot zich trokken. — Het was daarenboven, reeds sedert het laatste gedeelte der Vijftiende Eeuw, een algemeene kentering der Staatkunde in Europa geworden, dat zij zich steeds met de Godsdienst in een eng verband stelde, en dat de zulken, die onderling over de Kerk-leer twistteden, ook in het Staatkundige elkanders partijen en vijanden worden moesten. Gelijk ondertusschen zulk een eerbied voor de Geestelijkheid, maar al te dikwijls, tot een onbepaald, tot een blind vertrouwen aanleiding geeft, zoo zag men ook hier aan zoodanige Voorstanders van de voorouderlijke Leer, niet slechts in geestelijke, maar ook in wereldlijke zaken, een onbe-

beperkt geloof verleen. Van den anderen kant waren die Voorstanders de menschelijke broosheid in verre na niet ontwassen. De zucht tot heerschen deed hen hare scherpste sporen gevoelen, en in de volkomene onderwerping hunner kudde meenden zij zich den weg geopend en het middel in handen gesteld te zien tot het oprigten eener Volstreckte Hiërarchie, of van eenen onafhankelijken Staat in den Staat.

MAURITS van zijne zijde, in de oorlogsvelden, in het verkeer met woeste soldaten groot gebragt en in de wapenen zijn hoogste genoeg stellende, had zijnen geest weinig vermoeid met de Eeuwige Verordening des menschelijken geslachts; maar hij zag, hoe de Predikanten, die Gomaristen of Strengere Gereformeerden genoemd werden, in tegenoverstelling van die rekkelijker waren en den naam van Arminianen droegen, voornamelijk de leiders des Volks waren: hij begreep dierhalve, dezen te moeten voorstaan, om door hen wederkeerig bij het Volk ondersteund te worden tegen allen, die hem in het vergrooten van zijn gezag den voet dwars zetteden, of hem het reeds verkregene zochten te ontnemen. Wat de zoodanigen vermogten, had hij, (en toen tot zijne smart,) reeds ten tijde van LEYCESTER zelve gezien en ondervonden; en in het geen hij nu tot zijn eigen voordeel daarvan hoopte en verwachtte, stelde hem de uitkomst geenszins te leur. — De

Pre-

Predikanten, gestreeld door de gunst en geruggesteund door de bescherming van een Vorst, die het zoo wel met Gods Kerk meende, deden het overal van zijnen lof galmen en verzuimden tevens niet alvast den voet optehffen, welken zij denzulken, die in sommige leerstellingen of geloofs-begrippen van hen verschilden, weldra op den nek hoopten te zetten. Der Christelijke verdraagzaamheid, welke men, nog onder het Spaansche juk gekromd gaande, zoo vurig gewenscht, zoo demoedig gebeden had, werd niet meer gedacht, maar voor onverschilligheid, ketterij, ja Godverloochening uitgekreten: zij vond schier nergens meer voorstand, dan bij Staatsleden en Regenten, van welke sommigen evenwel duidelijke bliken aan den dag hebben gelegd, dat die voorstand niet altijd uit zuivere beginselen voortvloeide; dat zij haar niet om haar zelve beminden, maar welligt niet minder onverdraagzaam, dan de anderen, zouden geweest zijn, ware het hun gelukt de overhand te verkrijgen en te behouden. — Indien het Nederlandsche Volk genoeg verlicht en waarlijk vrij was geweest, het zoude de bedoelingen van Geestelijken, die zoo openlijk en zoo geweldig den zelfden streng met den Stadhouder trokken, en den Stadhouder zelve weldra hebben begonnen te wantrouwen; nu daarentegen, terwijl het zich nog aan den wil van Staten onderworpen gevoelde, meende het eene nieuwe soort van

vrijheid te zien ontluiken, als, door de tusschenkomst en bewerking zijner geliefde Herders en Leeraars, het gezag dier Staten door dat van den Stadhouder verminderd en geknot wierd.

In dien worstelstrijd tusschen de Aristokratie en de Volstreckte Eenhoofdigheid, wiens uitslag zoo zeer aan de Kerkelijken hing, ware de drukpers het gereedste, ja het éénige middel geweest, om der menigte de oogen te openen. Doch daar de wederzijdsche kampvechters even zeer vreesden, zich zelve en hunne oogmerken, welke hun geweten hun moest voorhouden op verre na niet zuiver te zijn, langs dien weg naakt ten toon te zullen zien stellen, kwamen zij in dat ééne volkomen overeen, dat geen vrije pen behoorde geduld te worden. Bij de Staten werd de meerdere vrijheid, welke het Volk zou kunnen verkrijgen, bij voorraad reeds losbandigheid geheeten. De Stadhouder zag wel, in eene betere Volksverlichting, het middel, om de Aristokratie ter neder te werpen, doch was daarbij tevens voor zijn eigen vermogen beducht. De Geestelijken zagen de vrijheid der drukpers aan als den weg kunnende openen tot voorstand en verspreiding van ketterijen, en om den invloed der Kerkelijken op het Staatsbestuur als verkeerd en schadelijk te brandmerken en tegelijk de menigte af-tetrekken van blinde gehoorzaamheid aan de uitspraken van Bijbeltolken. Deze drie verschillende wij-

wijzen van de zaak intezien liepen alzoo tot een algemeen middelpunt samen, om namelijk de drukpers in enge banden te houden. — Het is waar, men was hier te dien opzichte nog toegeeflijker, dan in andere Landen, en menigmaal gedoogde men oogluikend het drukken en verspreiden van Werken, wier Schrijvers elders gevangenis, ballingschap, of nog erger hadden mogen wachten; doch niemand echter verstoutte zich, om de ware grondslagen der Burgermaatschappij blootteleggen, en de Staten als eigendunkelijke gebieders, als verkrachters der volksregten bij de Natie aanteklagen, of het gezag des Stadhouders, als uit het onwettige gezag der Staten voortvloeiende, openlijk onwettig te noemen. Elk geschrift, slechts min of meer zulk eene strekking schijnende te hebben, werd voor een oproerig Libel verklaard; de Schrijver van hetzelfde vond zijne regters in zijne tegenpartij, die zeer gereed was ter verwijzing van hem, welken men geen kans zag behoorlijk te wederleggen.

In het Godsdienstige ging het al eveneens toe. De gewone goedkeuring der Klassen, hoewel niet volstrekt noodzakelijk, was niettemin een voldoende waarborg tegen de verspreiding van nieuw licht, dat reeds vooraf, als tegen de stellingen en de magt der Geestelijke cepter-voerder en aanloopende, onvoorwaardelijk als kettersch was veroordeeld. — De gemoederen der Leken waren

aldus voorbereid, om elk boek, waar de zielzorgers zich tegen verklaarden, of dat slechts niet met kerkelijke goedkeuring in het licht verscheen, mede dadelijk en zonder eigen onderzoek, te verwerpen en te verfoeien.

Zoodanig was in waarheid de gesteltenis der zaken in de eerste jaren der Zeventiende Eeuw; en het is, (ik moet het nogmaals zeggen,) onbegrijpelijk, hoe JOAN VAN OLDENBARNEVELD en zij, die met hem dezelfde lijn trokken, zich bij zulk eenen toestand met de eindelyke overwinning, immers bij MAURITS leven, slechts een oogeblik hebben kunnen vleien.

Heb ik bij dit vervolg mijns Tafercels, (hetwelk ik hier onherroepelijk meen te moeten besluiten,) in menig opzicht anders gedacht, dan de meesten, men schryve het niet toe aan verwaandheid of ligtzinnig opgevatte gevoelens, maar aan inwendige overtuiging, op een langdurig en onzijdig onderzoek gegrond. Vinden sommigen mijne stellingen hier en daar te stout, ik bid hen dezelve, alvorens ze te veroordeelen, bedaardelyk te willen toetsen aan de natuur en zelfs aan het Geopenbaarde Woord, met welke beide ik ze voor volkomen overeenstemmend heb gehouden. Komen er harde waarheden in voor, men zal bij gezette overweging bevinden, dat ik de eene zoo min als de andere denkwijze, inzooverre zij mij als dwaling of als schadelijk voorkwamen, heb willen

len

len sparen; en zulk eene onzijdigheid geeft mij, meen ik, eene geregte aanspraak op de toegevendheid van allen.

Resultaten, (mag ik mij eens van dat onduitsche woord bedienen,) resultaten van zaken, niet van personen, te zoeken was ter aller tijd mijn stelregel. Het is mij om het even, door wien iets goeds of iets kwaads gesticht is; naar mijn licht vel ik er oordeel over, zonder dat de naam des bewerkers daarbij, ook maar vooreen gering gedeelte, in aanmerking komt; en ik doe dit steeds onbewimpeld. Ik weet zeer wel, dat dit de weg niet is, vooral niet bij groot verschil van gevoelens en van bijzondere belangen, om zich in deze wereld vele vrienden te maken; doch mijn geweten vindt er rust bij, en alle echte voorstanders der waarheid zullen mij prijzen, ook dan als zij gelooven, dat ik dwaal. — Wat zoude ik beters wenschen kunnen? — *Amicus Plato, amicus Aristoteles; magis amica Veritas,*

1507

2

